

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra bezpečnostních studií

Hybridní válka v rusko-ukrajinském konfliktu

Diplomová práce

Hybrid warfare in the Russia – Ukraine conflict

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

AUTOR PRÁCE

Doc. Ing. Štefan DANICS, Ph.D.

Bc. Boris ŠLECHTA

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 12. 9. 2023

.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu Doc. Štefanovi Danicsovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

ANOTACE

Práce se zabývá analýzou hybridní války na Ukrajině a geopolitickými aspekty tohoto konfliktu. Počátky hybridní války na Ukrajině se dají vystopovat již před anexí Krymu a konfliktu na východní Ukrajině. Zabraní Krymu se dá chápat jako příklad úspěšné hybridní operace. Další ruské hybridní působení na východě Ukrajiny již nebylo zdaleka tak úspěšné. Hybridní válkou proti jinému státu lze docílit úspěchu, jen pokud je soupeřící stát v rozkladu. Intervence Ruska na Ukrajině ukázala, že není možné přesně stanovit hranice mezi hybridním a klasickým konfliktem. Rusko vnímá Ukrajinu jako svou výlučnou sféru vlivu. Válka na Ukrajině je důkazem, že se Rusko nebojí v prosazování svých geopolitických zájmů používat i tvrdou sílu (hard power). Jedná tak z pozice revizionistické velmoci. Snaží se tím čelit dominantnímu postavení USA na mezinárodní scéně. Po ochlazení vztahů se Západem v roce 2014 je pro ni největší partner Čína, která je závislá na dovozu fosilních paliv. Dalšími strategickými partnery jsou Indie, Brazílie a Venezuela.

KLÍČOVÁ SLOVA

hybridní válčení, geopolitika, Rusko, Ukrajina, Krym

ANNOTATION

This thesis concerns analysis of hybrid war in Ukraine and geopolitical aspects of the conflict. The very beginning of hybrid war in Ukraine can be traced even before annexation of Crimea and further conflict in eastern Ukraine. Annexation of Crimea can be considered as an example of a successful hybrid operation. Further Russian involvement in eastern Ukraine was rather unsuccessful. In a hybrid war waged against another country you can succeed only if the opposing country is on decay. Russian intervention in Ukraine showed, that it is unable to set a line between a hybrid and a conventional war. Ukraine is for Russia its exclusive sphere of influence. The current war in Ukraine is a proof that Russia is not afraid to exercise its geopolitical interests even through hard power from the position of a revisionist power. It tries to face the dominant position of the USA in the international scene. After the relations with the West being worsened in 2014, China's become Russia's biggest partner. China is a great importer of fossil fuels that Russia provides. Other strategic partners are India, Brasil and Venezuela.

KEY WORDS

hybrid warfare, geopolitics, Russia, Ukraine, Crimea

Obsah

1	Vymezení základních pojmů – hybridní válka.....	7
1.1	Konkurenční pojmy k hybridní válce.....	9
1.2	Fáze hybridní války	11
2	Hybridní válka na Ukrajině.....	15
2.1	Scénář hybridní války dle Gerasimova.....	24
2.2	Nevojenské prostředky hybridní války.....	25
2.2.1	Teorie spiknutí	25
2.2.2	Fake news	26
2.2.3	Kyberválka.....	28
2.2.4	Trolling.....	29
2.3	Vojenské prostředky a uplatnění agrese	30
3	Geopolitický pohled na hybridní válku na Ukrajině.....	32
3.1	Expanze NATO na pozvání.....	33
3.2	Národní bezpečnostní strategie Ruské federace	37
3.3	Spojenectví Ruska a Číny.....	38
3.4	Spolupráce Ruska s Indií, Brazílií a Venezuelou.....	42
3.5	Vytváření nového systému mezinárodních vztahů.....	45

Úvod

Téma diplomové práce bylo zvoleno z několika důvodů. Předně autora zajímá téma mezinárodních vztahů a chtěl porozumět problematice rusko-ukrajinského konfliktu, na který si mohl zatím vytvářet názor pouze z masmédií. Také hraje roli geografická blízkost Ukrajiny a nepřímé zapojení České republiky do konfliktu díky jejímu členství v NATO.

Pojem hybridní války rezonuje v médiích už přes deset let od anexe Krymu a následného konfliktu na východě Ukrajiny. Od vypuknutí války v únoru 2022 však dostal tento pojem zcela jiný rozměr. Vzhledem k těmto faktům se jedná o velice aktuální a naléhavé téma.

Práce je rozdělena do třech hlavních částí. První oddíl je teoretický a budou v něm obecně vysvětleny pojmy hybridní války, její fáze a konkurenční pojmy k ní (asymetrická, nelineární válka). Druhý oddíl je věnován analýze hybridní války na Ukrajině se zaměřením na události před anexí Krymu až po současný válečný konflikt. Dále bude představena tzv. Gerasimova doktrína a nevojenské prostředky hybridní války v kyberprostoru – teorie spiknutí, fake news, trolling. Třetí oddíl je zaměřen na konflikt na Ukrajině z geopolitického hlediska a utváření nového systému mezinárodních vztahů.

Cílem diplomové práce je aplikace hybridní války na rusko-ukrajinský konflikt, analýza jeho bezpečnostních aspektů a zasazení do současného geopolitického kontextu.

Jako primární zdroje práce byly zvoleny odborné publikace a články z vědeckých periodik. Z odborných publikací jde například o knihy *Za zrcadlem* (Kurfurst, Paďourek), *Expanze na pozvání* (Eichler), nebo *Ruská agrese proti Ukrajině* (Šír). Sekundární zdroje jsou články z elektronických médií a jiných webů. Použita byla kompilační metoda a analýza textu.

1 Vymezení základních pojmů – hybridní válka

Termín hybridní válka se v posledních letech velice často skloňuje v médiích. Hovoří se o něm v odborných kruzích i mezi laickou veřejností. Podle Websterova slovníku se slovem hybridní označuje cokoliv, co je odvozeno či vytvořeno z různorodých zdrojů nebo složeno z prvků rozdílné nebo nesouměřitelné podstaty. „V případě hybridní války jsou těmi rozdílnými prvky vojenské a nevojenské metody a legální i nelegální aktivity přítomné v jedné strategii, která v rámci konfliktu směřuje k dosažení politického cíle.“ (KURFURST, 2021, str. 27)

Z hlediska válečné strategie a taktiky není hybridní válka ničím novým. Čínský vojenský stratég Sun Tsu řekl, že „není umění svést spoustu bitev a vyhrát je, ale zlomit odpor nepřítele bez boje.“ (KURFURST, 2021, str. 29). Nicollo Machiavelli označoval lest za legitimní způsob boje, v němž účel světi prostředky. Vojenská lest a propaganda nebyla vždy doménou pouze autoritářských či totalitních režimů. Sahaly k nim všechny státy, které čelily početní převaze a zvolily si taktiku ofenzivní obrany. O propojení vojenských a nevojenských nástrojů za účelem dosažení politických cílů hovořil též autor „velké strategie“ (*grand strategy*) Basil Liddell Hart. (KURFURST, 2021, stránky 29-30)

Pruský teoretik válčení Carl von Clausewitz viděl válku jako komplexní, všestrannou aktivitu (*absoluter Krieg*), vedenou za účelem dosažení politických cílů. Definoval válku jako „pokračování politiky jinými prostředky nebo mocenský akt s cílem donutit nepřítele, aby se podřídil naší vůli.“ (Clausewitz, 2020, str. 10) Jeho termín „válečná mlha“ je používán dodnes. (KURFURST, 2021, stránky 31-2)

Za bolševických, sovětských a dalších komunistických vůdců zažily diverze a rozklad raketový vzestup. Ideologický a geopolitický střet Sovětů a Západu byl fakticky hybridní válkou bez dnešních moderních komunikačních prostředků. Konec studené války změnil uvažování o metodách vedení konfliktů, nikoliv však logika odstrašení jadernými zbraněmi, a tedy možná eskalace střetu do jaderné konfrontace. (KURFURST, 2021, ss. 32-34)

Termín hybridní válka použil jako jeden z prvních důstojníků námořní pěchoty USA Robert G. Walker už v roce 1998. V jeho případě šlo o popis válčení jako aktivity ve styku mezi konvenčním válčením a akcemi speciálních sil. Uvědomoval si, že války nikdy nebyly pouze konvenční, nebo jen nekonvenční a americká námořní pěchota byla vždy hybridní silou. Za opravdového autora konceptu tohoto termínu je ale považován americký důstojník Frank Hoffman, který ve své zprávě pro Pontomac institute for Policy Studies z

roku 2007 uvedl, že hybridní protivníci budou využívat kombinaci vojenských i nevojenských schopností (kriminální a teroristické akty, psychologické a informační operace, nekonvenční taktiky) s cílem získat asymetrickou výhodu. Hoffman se sice soustředil na nestátní aktéry, ale poznamenal, že v budoucnu mohou hybridní taktiku používat i státy, které doplní své konvenční jednotky nepravidelnými uskupeními užívající nové taktiky. Hybridní hrozba je podle Hoffmana *„jakýkoliv nepřítel, který používá na míru přizpůsobenou kombinaci konvenčních zbraní, nepravidelných taktik, terorismu a kriminálních aktivit současně a na též bojišti s cílem dosáhnout svých politických cílů“*. (KURFURST, 2021, str. 41) Hoffman se sice soustředil na nestátní aktéry, ale poznamenal, že v budoucnu mohou hybridní taktiku používat i státy, které doplní své konvenční jednotky nepravidelnými uskupeními užívajícími nové taktiky. Hybridní hrozba je podle Hoffmana jakýkoliv nepřítel, který používá na míru přizpůsobenou kombinaci konvenčních zbraní, nepravidelných taktik, terorismu a kriminálních aktivit současně a na též bojišti s cílem dosáhnout svých politických cílů. Srovnání s Kennanovou „politickou válkou“ však odmítá. Hybridní válku chápe primárně jako vojenský koncept a srovnání snese spíše s Huberovou tezí „válčení složených sil“ (compound war). Více se bude věnovat konkurenčním pojmům k hybridní válce následující kapitola (KURFURST, 2021, stránky 41-42).

Historik Peter Mansoor definuje hybridní válku jako konflikt s kombinací vojenských sil konvenčních a mimořádných (guerilly, povstalci, teroristé). Jsou mezi nimi státní i nestátní aktéři, které spojuje společný politický cíl. Z tohoto pohledu není hybridní válka žádné novum. V historii je mnoho příkladů hybridních technik a přístupů na taktické, operativní i strategické úrovni (Wither, 2016, str. 73).

Drtivá většina laiků, a dokonce i někteří profesionálové se jen obtížně vymaňují z představy, že válka musí probíhat formou masivního násilí mezi armádami na bojišti. Problém pochopení fenoménu války nastává tehdy, dostaneme-li se do šedé zóny, rozkládající se někde mezi mírovou kooperací a masakrem celé generace mladých mužů v zákopech. Představa informace jako zbraně k prosazení cílů dříve dosahovaných fyzickým násilím zkrátka vyžaduje změnu paradigmatu. Použití informací jako zbraně není ničím novým. V západním nazírání na válku jako na ozbrojený střet je ale využívání informací bráno jako doplňkové a sekundární. Co když se ale stane jedním z hlavních nástrojů, aniž by došlo k použití reálných zbraní? V našem civilizačním okruhu je stále hluboce zakořeněno dělení mezi militantními a formálně nevojenskými nástroji. Z hlediska současných hrozeb je to ale velice nepraktické, až kontraproduktivní. Vždy půjde jen o to,

donutit protivníka ustoupit za použití jakýchkoliv dostupných prostředků. (KURFURST, 2021, str. 91).

1.1 Konkurenční pojmy k hybridní válce

Mediálně se začal často objevovat po anexi Krymu výraz hybridní válka. Jsou ale i autoři, kteří hovoří spíše o asymetrické válce. Nejprve je třeba si vymežit tyto termíny. Americké a ruské pojetí hybridní války jsou dost odlišná. V ruském prostředí se též místo hybridní války používá termín „válka nového typu“.

Asymetrická válka je pojem, který se používá už od roku 1975. Jeho autorem je Andrew Mack. Pod pojem zahrnul především guerillovou válku, vzbouřenecké boje, terorismus a kontraterorismus. Společným jmenovatelem v asymetrických konfliktech je velká nerovnost mezi bojujícími stranami. Henry Kissinger to trefně vystihl, když napsal, že slabší vyhrává díky tomu, že není poražen, a silnější prohrává proto, že nedokáže zvítězit. Asymetrická válka se může vyznačovat následujícími rysy:

- Slabší disponuje zbraní, od které si slibuje zásadní zvrat v situaci na bojišti
- Silnější není schopen přesvědčit slabšího o věrohodnosti svých hrozeb
- Slabší počítá s pomocí silných spojenců
- Silnější má příliš vysoké nároky a požadavky
- Slabší musí tvářit v tvář silnějšímu brát do úvahy své regionální rivaly (EICHLER, 2019, stránky 118-120)

Nežřídká se stává, že v asymetrické válce vyhraje slabší strana a silnější se zdiskredituje. Historických příkladů je mnoho. Můžeme jmenovat francouzskou porážku u Dien Bien Phu v roce 1954, válku ve Vietnamu (1965-1973), porážku SSSR v Afghánistánu (1979-1990), zabřednutí USA v Iráku po roce 2003, nebo jejich dvacetiletá anabáze v Afghánistánu (2001-2021).

Vítězství slabšího nastává za následujících okolností:

- Působení strategických interakcí
- Ochota slabšího více trpět a přinášet vyšší ztráty

- Vydatnější pomoc pro slabší stranu
- Silnější váhá eskalovat konflikt
- Změna vnitřní dynamiky
- Přehnaná očekávání silnějšího
- Proměny ve stanoviskách a taktice hlavních aktérů (EICHLER, 2019, stránky 118-122)

Válka složených sil (*compound war*) je ozbrojený konflikt, kde dochází souběžně k užití kombinace konvenčního a nekonvenčního boje. Hlavní rozdíl oproti hybridní válce ale stupeň koordinace a velení. Ve smíšené válce pravidelné a nepravidelné síly bojují odděleně, ale současně pod jednotným velením a na strategické úrovni. V hybridní válce jde o fúzi konvenčních schopností, informačních operací a terorismu prováděné na operační a taktické úrovni v prostoru bojové činnosti. (STOJAR, 2017)

Nelineární válka je pojem, který opouští tradiční bojiště. Nejde v něm rozlišit příslušník ozbrojených sil od civilistů ani období míru od války. Používá koncept velké strategie (*grand strategy*). Jde o koncepci státu využívat vojenské i nevojenské prostředky k dosažení svých dlouhodobých národních zájmů a je s ní spojováno především chování Ruska na mezinárodním poli. V nelineární válce není otevřený ozbrojený konflikt hlavním cílem. Namísto toho jde o vytvoření situací, kdy je možno využít protivníkových slabostí. (Ball, 2023)

Válčení čtvrté generace (4GW) je koncept válčení předcházející teorii války složených sil. Stoupenci této teorie rozlišují konflikty v čase podle historických proměn technologií, strategie a taktiky. Při bližším pohledu na jednotlivé generace zjistíme, že každá další přinesla větší rozptýlení na bojišti, větší důraz na mobilitu, menší závislost na centralizované logistice, různorodost manévřů a vyšší závislost na jednotném informačním poli. Již v roce 1989 skupina autorů otevřela diskuzi, která měla odpovědět na otázku, zda po proměnách konfliktů během studené války nenastal čas na novou pátou generaci válčení. Podle nich by 4GW měla odrážet posun od mechanické k informačně-elektronické společnosti. Pro novou generaci válčení je typické rozostření hranice mezi válkou a mírem. Cílem je ochromení nepřítele zevnitř, než jeho přímá devastace. Bojiště či fronta nejsou

jasně vymezeny. Není rozlišováno mezi civilním a vojenským a psychologické operace se stávají strategickou zbraní působící prostřednictvím médií a informačních sítí. Důraz kladen na nové technologie rozšiřuje operační možnosti, ale i zvyšuje zranitelnost především v kyberprostoru.

Podle Hammese, který koncept 4GW zpřesnil, budou souběžně probíhat konflikty, které budou podle pravidel válek předchozích generací, ale už dnes je možné rozpoznat kontury konfliktů generace páté. Čím dál více bude nemožné rozlišovat mezi bojovníky a členy zločineckých organizací, teroristů a jiných aktérů. Zmiňuje i nasazování soukromých vojenských firem, které už dnes využívají USA, Rusko nebo Čína. (KURFURST, 2021, stránky 35-6).

1.2 Fáze hybridní války

András Rácz, který svou tezi aplikoval na rusko-ukrajinský konflikt, dělí hybridní válku do tří fází. Každá z nich se dále ještě dělí na tři části. Níže jsou popsány tři hlavní Ráčzovy fáze hybridní války. (RÁCZ, 2014, stránky 57-8)

Přípravná fáze

a) **strategická příprava** – průzkum zranitelných míst v administrativě státu, vytvoření loajálních neziskových organizací a mediálních kanálů v cílové zemi, vytvoření diplomatických a mediálních pozic s cílem získat si mezinárodní pozornost

b) **politická příprava** – povzbuzovat nespokojenost obyvatel s centrální mocí pomocí politických, diplomatických a mediálních prostředků, posilování lokálních separatistických hnutí a podněcování etnických, náboženských a sociálních tenzí, podplácení vládních politiků, členů ozbrojených sil (přejdou na druhou stranu), vytváření vazeb na místní oligarchy a podnikatele pomocí výhodných kontraktů se snahou učinit je závislými na zemi vedoucí hybridní válku, vytváření vazeb na místní kriminální skupiny

c) **operační příprava** – zahájení koordinovaného politického tlaku a šíření dezinformací, mobilizování zkorumpovaných vládních činitelů a místních kriminálních skupin, mobilizace armády pod záminkou vojenského cvičení (RÁCZ, 2014, stránky 58-60)

Útočná fáze

a) **nátlakové akce** – organizování masivních protivládních protestů a nepokojů, infiltrace speciálních jednotek, podnikání prvních sabotážních akcí, obsazení prvních administrativních budov v cílovém regionu (s aktivní či pasivní pomocí zkorumpovaných místních představitelů vládních a ozbrojených složek) ve spolupráci s místními kriminálními skupinami. Provokace a sabotážní akce probíhají po celé zemi s cílem odvrátit pozornost a zdrojů centrální síly

Média útočníka zahajují silnou dezinformační kampaň

Snahy o protiútok napadené země jsou blokovány běžnou armádou na hranicích jako všudypřítomná hrozba okamžitého konvenčního útoku

b) vyhoštění centrální síly z cílového regionu

Vyřazení centrálních sil zmocněním se administrativních budov a telekomunikační infrastruktury v zasaženém regionu

Blokování ústředních médií za pomoci nastolit komunikační a informační monopol

Paralýza místních vojenských sil centra nevojenským způsobem: blokáda kasáren, podplácení velitelů, demoralizování vojska.

Diplomatický, mediální, ekonomický a vojenský nátlak. Snaha o diskreditaci napadené země na mezinárodním poli.

c) nastolení alternativní politické síly

Vyhlášení alternativního politického centra na základě obsazení administrativních budov

Nahrazení administrativních orgánů centrální síly novými

Média útočící země se snaží dodat legitimitu novým politickým silám

Snaha o odcizení místního obyvatelstva od politického centra skrze informační monopol

Snahy o protiútoky centrální moci jsou mařeny hrozbami vojenského útoku (RÁCZ, 2014, stránky 62-64)

Stabilizační fáze

a) Politická stabilizace dosaženého výsledku

Organizování referenda o přistoupení/nezávislosti v cílové zemi se silnou mediální a diplomatickou podporou útočící země

Nový „stát“ žádá útočící zemi o pomoc

b) Odtržení obsazeného území od cílové země

verze 1 – útočící země anektuje obsazené území (případ Krymu)

verze 2 – otevřená nebo skrytá vojenská přítomnost a snaha bojovat s centrální vládou ve jménu nově uznaného „státu“ oslabováním její politické, ekonomické a vojenské síly (případ východní Ukrajiny). Možná varianta je otevřená invaze pod záminkou mírové mise (*pacekeeping*).

c) Trvající omezování strategických svobod v napadené zemi

Ztráta území (ekonomika, obyvatelstvo, infrastruktura, ...) způsobuje závažné ekonomické obtíže, domácí politickou destabilizaci a možné vypuknutí humanitární krize

Pozbytí plné kontroly nad svým územím. Napadená země není schopna vstoupit do politické nebo vojenské aliance, která vyžaduje plnou teritoriální integritu. (RÁCZ, 2014, stránky 65-67)

Ruští vojenští experti Bogdanov a Čekinov už v roce 2013 před okupací Krymu popsali hybridní působení v osmi fázích.

- První fáze zahrnuje nevojenské asymetrické vedení války k vytvoření příznivých předpokladů pro další fáze války
- Druhá fáze je speciální operace prostřednictvím masmédií, vládních a vojenských agentur únikem falešných dat, rozkazů a nařízeních (*leakage*)

- Třetí fáze je zastrašování, klamání a podplácení vládních a vojenských představitelů, aby přestali plnit své služební povinnosti.
- Čtvrtá fáze – destabilizující propaganda za účelem zvýšit nespokojenost obyvatelstva. Příjezd militantních skupin a eskalace subversivní činnosti.
- Pátá fáze – zřízení bezletových zón nad napadenou zemí, blokáda a masové využití soukromých vojenských společností ve spolupráci s ozbrojenými opozičními jednotkami.
- Šestá fáze – zahájení vojenských akcí, kterým předchází průzkum a podvratná činnost, elektronické operace, diplomatické zpravodajství, tajné služby a průmyslová špionáž.
- Sedmá fáze – elektronický boj, letecké a kosmické operace, nepřetržité letecké zastrašování s použitím vysoce přesných zbraňových systémů (dalekonosné dělostřelectvo, zbraně založené na nových technologiích včetně mikrovln, radiace, neletálních biologických zbraní).
- Osmá fáze – umlčení zbývajících míst odporu a zničení zbytků nepřátelských uskupení pomocí průzkumných jednotek, které vyhledávají nepřítele a hlásí jeho souřadnice raketovým a dělostřeleckým jednotkám. Palba s využitím vyspělých zbraní. Výsadky a vyčišťovací operace pozemních jednotek.
- Různé formy informačního působení jsou samozřejmou součástí všech fází. Otevřené použití síly je až finální nástroj, jehož využití je spíše nežádoucí. Pokud bylo cílů dosaženo jinými prostředky, je otevřená ozbrojená akce vlastně zbytečná a tedy nežádoucí. (KURFURST, 2021, stránky 96-97)

2 Hybridní válka na Ukrajině

Počátky ruské hybridní války na Ukrajině lze hledat ve změně postoje Ruska k západnímu světu a liberální demokracii. Západ byl po pádu Sovětského svazu v Rusku vnímán jako vzor a inspirace. Euroatlantická civilizace se však poměrně rychle změnila ze vzoru na hrozbu, které je potřeba se aktivně postavit. V rámci této změny orientace Ruska nedochází jen ke konfrontaci se západními státy, ale vymezuje se i proti liberalismu, a především některým jeho současným přepjatým postmoderním podobám. Naopak se daleko více orientuje na euroasijský prostor a snaží se mít dobré vztahy s neustále sílící Čínou. (KURFURST, 2021, stránky 303-5)

Rozhodující roli ve snaze Ruska být opět klíčovou světovou mocností hraje Ukrajina, která se nachází na průsečíku Východu a Západu. Je největším státem Evropy a patří i mezi nejlidnatější územní celky starého kontinentu. Zařídí se mezi největší světové zemědělské producenty a nezanedbatelný je i její průmysl. Především hutní, chemický a strojírenský. (ŠÍR, 2017, stránky 14-5)

Není účelem této práce se podrobně věnovat nesmírně bohatým a zajímavým vztahům mezi Ruskem a Ukrajinou, které se datují až do dob Kyjevské Rusi. Jen je třeba zdůraznit, že tyto vztahy byly mimořádně komplexní a zasahovaly do oblastí kultury, církve, energetiky a mezilidských vztahů. Rusko vždy chápalo Ukrajinu jako součást své sféry vlivu a snažilo se zasahovat do místních mocenských poměrů i poté, co Ukrajina získala nezávislost po rozpadu SSSR. Současný prezident Ruska Vladimír Putin dlouhodobě často říkal, že Ukrajina byla uměle vytvořena a Ukrajinci a Rusové jsou jeden národ, když ještě donedávna mluvili společným jazykem. (KURFURST, 2021, str. 308)

Definitivním zvratem ve vztazích mezi Ruskem a Ukrajinou, jak se následně ukázalo, tak i ve vztahu Ruska s celým západním světem, se stala asociační dohoda mezi Ukrajinou a Evropskou unií, když o ní probíhala dlouhodobá jednání a její podpis se přiblížil ve druhé polovině roku 2013. Pro účely naší práce je důležité, že v této době lze zaznamenat první projevy hybridních operací Ruska na Ukrajině. Ruská média totiž začala přinášet různé

ekonomické studie, které ukazovaly, jak zdrcující dopady bude mít podpis asociační dohody pro ekonomiku Ukrajiny. Nejvíce zasažené měly být chlouby ukrajinské ekonomiky - letecký, kosmický a raketový průmysl. Ztráty měly podle těchto analýz dosáhnout astronomického čísla 165 miliard euro. Tuto rétoriku začali postupně přebírat i někteří vládní představitelé, protože měli blízko k některým oligarchům. Asociační dohodu tedy začala kromě ruských médií označovat za nevýhodnou i část ukrajinských médií (KURFURST, 2021, str. 311)

Je však potřeba mít na paměti, že tehdejší prezident Ukrajiny Viktor Janukovyč, přestože byl označován za proruského, tak označoval integraci do evropských struktur za nejvýznamnější zahraničně politickou prioritu Ukrajiny. O to větší překvapení nastalo, když 21. listopadu 2013 oznámil, že Ukrajina odstupuje od připravované smlouvy. Toto kontroverzní rozhodnutí přijal Janukovyč na základě intenzivního přesvědčování ze strany Ruska, které se snažilo udělat vše proto, aby tato smlouva nebyla podepsána. Rusko tak zablokovalo dovoz ukrajinského zboží, když nově začalo vymáhat přesné dodržování celních předpisů. (MYERS, 2016, str. 396)

Pravděpodobně daleko důležitější byl však osobní nátlak Putina na Janukovyče. Přestože byli tito dva politickými spojenci, tak Putin neměl dobré osobní vztahy s Janukovyčem a považoval ho za bezzásadového člověka. Na jejich vzájemných setkáních se ho snažil přesvědčit, jak je smlouva pro Ukrajinu nevýhodná a poukazoval na stávající ekonomické ztráty kvůli trvání Ruska na přísných celních bariérách. Představují jen slabý odvar toho, jaké ztráty Ukrajina utrpí po zablokování přístupu ukrajinského zboží na ruský trh a zvýšení ceny za zemní plyn dovážený z Ruska. Spekulovalo se rovněž o tom, že Putin Janukovyčovi vyhrožoval, že budou na světlo vyneseny kompromitující informace o tom, jak obohatil sebe a svoji rodinu na úkor státu, v jehož čele stál. Po jeho pádu v následujícím roce se ukázalo, v jakém neskutečném luxusu žil (MYERS, 2016, str. 397).

Už 21. listopadu se shromáždilo asi tisíc demonstrantů proti odstoupení od asociační dohody na hlavním ukrajinském náměstí Nezávislosti (Majdan). Další dny jejich počet postupně rostl a o víkendu byly na tomto náměstí

postaveny první stany podobně jako v předchozí vlně protestů v roce 2004. V rámci reakce na sílící vlnu protestů oznámili Putin a Janukovyč 17. prosince v Kremlu, že Rusko poskytne Ukrajině hotovost ve výši 15 miliard dolarů a Gazprom jí významně sníží cenu plynu. (MYERS, 2016, str. 398)

Rusko se kromě nabídnuté pomoci ukrajinskému režimu snažilo vykreslit protivládní protesty v černém světle. Jeho média tak mluvila o tom, že díky demonstrantů zavládl v Kyjevě chaos a anarchie. Ve stejném duchu se začali vyjadřovat oficiální ukrajínští vládní představitelé. Obyvatelé západní a centrální části země těmto informacím příliš nedůvěřovali. I proto, že měli často dostatek vlastních informací o Majdanu. Naopak významná část lidí žijících na východě a jihu Ukrajiny těmto zprávám důvěřovala. (KURFURST, 2021, str. 311)

Štědrá nabídka Ruska demonstranty na Ukrajině neuklidnila. V Kyjevě došlo 18. prosince k násilnému střetu mezi policií a protestujícími, když chtěla policie vyklidit ulice v blízkosti Majdanu. Zemřelo při něm asi pětadvacet lidí. Většina z nich sice byla tvořena demonstranty, ale mezi mrtvými byli i policisté. Následujícího rána se už centrum Kyjeva proměnilo v otevřené bojiště mezi policisty a odpůrci vlády. Skutečnost, že protestujícími byli i maskovaní a ozbrojení příslušníci dvou nacionalistických skupin Svoboda a Pravý sektor vedla Putina k závěru, že Janukovyč nedokáže udržet pořádek v Kyjevě a vládne tam anarchie a fašismus.

Dne 20. února začala na Ukrajině klíčová mise ministrů zahraničních věcí Francie, Německa a Polska, která se snažila ukončit násilnosti odehrávající se na Majdanu. Janukovyč po konzultaci s Putinem, který byl stále ještě zaneprázdněným olympiádou v Soči, souhlasil s kompromisem dojednaným evropskými diplomaty. Ten spočíval v tom, že budou uspořádány předčasné prezidentské volby a demonstrantům bude udělena amnestie. Dohoda však měla jepičí trvání, protože prezidenta Ukrajiny velice rychle začali opouštět jeho političtí spojenci a ztratil kontrolu nad policií a armádou. Uprchl proto z Kyjeva a následně i z území Ukrajiny. Parlament stále ještě většinově tvořený jeho spojenci ho odvolal z funkce a zvolil nové vedení státu. (MYERS, 2016, stránky 404-5)

Mocenským pádem Janukovyče se Rusko muselo vzdát preferované mocenské strategie na Ukrajině, která spočívající ve snaze ovládat tamější mocenské elity. Nepodařil se ani realizovat záložní plán spoléhající na to, že jihovýchodní část Ukrajiny se odtrhne od zbytku země. Byla proto zahájena anexe Krymu. Ve světle právě probíhající plnohodnotné války na Ukrajině, která ukázala šokující katastrofální stav ruské armády je pozoruhodné, jak profesionálně a dobře připravená byla invaze na Krym. (ŠÍR, 2017, stránky 122-3)

Rusko při této operaci využilo moderní nástroje kybernetické války. Nejdříve tak z provozu vyřadilo místní telekomunikační infrastrukturu a nejméně významnější ukrajinské internetové stránky. Rušeny byly mobilní přístroje nejméně významnějších ukrajinských představitelů na Krymu. Ruskou intervencí na něm velmi usnadnila skutečnost, že jeho námořnictvo mělo na základě smlouvy s Ukrajinou na něm umístěné své základny. Plány na obsazení Krymu byly zpracovány už před krizí vedoucí k pádu proruské ukrajinské vlády. Rusko navíc mělo dostatek informací o místních ukrajinských jednotkách, které byly převážně složeny z branců základní vojenské služby. Důležitým prvkem ruského postupu bylo, že jeho jednotky měly odstraněné výločky, aby nemohly být identifikovány. Úspěšně se jim dařilo rychle a bez zbytečného násilí obsadit klíčové budovy včetně místních televizních a rozhlasových stanic a infrastruktury. Pozoruhodné je, že Rusko nasadilo jen necelých deset tisíc vojáků oproti šestnácti tisícům ukrajinského vojenského personálu a nejtěžší vojenské vozidlo využití jeho jednotkami byl obrněný transportér (ŘEHKA, 2017, str. 200)

Tím, že Rusko mlžilo a zastíralo svoji intervencí na Krymu, tak se mu podařilo zkomplikovat reakci západních států. Ty totiž nevěděly, co přesně se na Krymu odehrává a zda je či není Ukrajina ve válečném vztahu s Ruskem. Tomu se rovněž podařilo vytvořit dojem, že pokud Ukrajina a západ budou reagovat na pohyby maskovaných jednotek, pak může dojít k plnohodnotnému vojenskému střetu. Anexe byla navíc usnadněna tím, že neexistovala jazyková bariéra mezi neoznačenými vojáky a místním převážně ruskojazyčným obyvatelstvem. Rusku hrály do karet i geografické faktory, když hranice autonomní republiky

Krym jasně určily, jak přesný rozsah bude mít intervence Ruska a určitá odlehlost tohoto území komplikovala reakci Ukrajiny. Její nezkušené vedení navíc muselo čelit tomu, že zdědilo po předchozích vládcích země zkorumpovanou armádu a hroutící se ekonomiku. (ŠÍR, 2017, stránky 109-111)

V podstatě souběžně s úspěšnou anexí Krymu došlo k pozměnění ruské propagandy na Ukrajině. V černých barvách byli líčeni nejen demonstranti z Majdanu, ale celá země. Především však došlo k většímu zeměpisnému zacílení informační války. Propaganda začala být silně zacílena do oblastí Ukrajiny, kde byla menší podpora evropského směřování země, a naopak zde přetrvávala silná nostalgie po Sovětském svazu. Ruská média uváděla, že do oblasti Donbasu míří radikální ultrapravicové oddíly vyslané kyjevskou vojenskou juntou, která svrhla legitimního prezidenta Janukovyče. Cílem těchto oddílů měla být ukrajinizace rusky mluvících obyvatel země. Využita byla opět rozporuplná postava Stepana Bandery, který v sovětské a následně ruské propagandě sloužil jako symbol všeho špatného. Na Ukrajině po Majdanu měli vládnout jeho následovníci. (ŘEPA, 2019, stránky 222-3)

Rusko bohužel neukončilo svoje vojenské intervence na Ukrajině úspěšnou a především nekrvavou anexí Krymu. Rozhodlo se však, že svých cílů bude schopno dosáhnout pomocí hybridní války a nebude tak muset sáhnout k plnohodnotné vojenské intervenci na Ukrajině. Koncept hybridní války jsme si podrobně představili v předchozích částech práce. Nyní proto jen uvedeme, že na začátku roku 2014 mělo Rusko již připravenou konkrétní strategii pro vedení hybridní války na Ukrajině. Bylo tak přesvědčeno, že prostřednictvím využití části domácího obyvatelstva, ruských dobrovolníků a žoldnéřů bude schopno dosáhnout svých plánů s menšími náklady než pomocí tradičního válečného konfliktu. Rusko rovněž věřilo, že pokud dokáže podat válečný střet na Ukrajině jako občanskou válku, pak nedojde k výraznému zhoršení jeho vztahu se západním světem. (ŠÍR, 2017, str. 119)

Byly tak organizovány pouliční protesty na jihovýchodě Ukrajiny, při kterých docházelo k ozbrojeným střetům s ukrajinskými pořádkovými silami. Docházelo i ke snaze o zabránění úředních budov a velitelství policie a vojenských objektů. Těchto akcí se účastnili kromě místních obyvatel i tzv. ruští

turisté, což byli často drobní kriminálníci a členové nacionalistických skupin z blízkých částí Ruska. Akce těchto skupin sice podryvaly autoritu centrálních orgánů Ukrajiny, ale samy o sobě nestačily na plné uchopení moci v těchto oblastech. Do oblasti Donbasu proto začali přicházet členové ruských speciálních jednotek a předchozími válečnými konflikty ošlehaní žoldnéři. Tito ruští ozbrojenci se stali klíčovou součástí separatistických oddílů tvořených z větší části místními obyvateli. Těmto oddílům se podařilo obsadit významnou část Donbasu a odrazit první pokusy centrálních orgánů o jejich potlačení. (ŠÍR, 2017, stránky 126-7)

V květnu byla v nově vytvořených Doněcké a Luhanské lidové republice zorganizována proruskými separatisty referenda o tom, zda chtějí jejich obyvatelé nezávislost. Velká většina hlasujících se dle oficiálních výsledků vyjádřila pro jejich odtržení od Ukrajiny. Ta však jejich výsledky, stejně jako celý západní svět, neuznala. Navíc její zpravodajská služba přišla s nahrávkou hovoru jednoho z vůdců rebelů Dmitrije Bojcova s ruským ultrapravicovým nacionalistou Alexandrem Barkašovem, kde domlouvali, jak by se mělo postupovat při manipulaci s výsledkem voleb. (MYERS, 2016, str. 414)

Poměrně rychle se však ukázalo, že se Rusku na východě Ukrajiny nepodaří tak snadno uspět jako na Krymu. Nově zvolený prezident miliardář Petro Porošenko byl schopen postupovat daleko rozhodněji než prozatímní vláda bez jasného demokratického mandátu. Ukrajinská armáda vyztužená o ozbrojené milice vytvořené během protestů na Majdanu zahájila ofenzívu a usilovala o to, aby se podařilo dostat pod kontrolu území celé země s výjimkou Krymu. Putin se v této době ještě snažil předstírat, že nenese odpovědnost za rodící se válečný konflikt na Ukrajině. Neustálým popíráním ruského vojenského působení na Ukrajině se mu podařilo dosáhnout toho, že Evropa neměla jednotný názor ohledně velikosti sankcí, které by měly být na Rusko a jeho představitele uvaleny. Vcelku úspěšně v tom pokračoval i v době, kdy do Ruska začaly přicházet rakve s mrtvými vojáky z konfliktu na Ukrajině a ta uspořádala přehlídku zajatých ruských vojáků. Podařilo se mu uvést do praxe koncept hybridní války smazávající jasné hranice mezi konfliktem a mírem a mezi útočníkem a napadeným. (MYERS, 2016, stránky 415-6)

Vztah Ruska se Západem se velmi zhoršil po sestřelení civilního letadla Malajských aerolinií, ke kterému došlo dne 17. července 2014. Při této katastrofě zahynulo všech 298 civilistů na palubě. Nezávislé mezinárodní vyšetřování následně potvrdilo hypotézu, že letadlo bylo sestřeleno systémem protivzdušné obrany Buk. Ten byl na Ukrajinu přivezen z Ruska, když střela byla vypálena z území pod kontrolou separatistických jednotek. Bylo rovněž doloženo, že jednotky ruské pravidelné armády dovezly tento systém na hranice s Ukrajinou a poté byl převezen do oblasti, ze které byla odpálena osudová střela. Po této tragické události došlo k definitivnímu rozchodu Ruska se západním světem. Sankce už začaly být uvalovány nejenom na jednotlivé osoby blízké Putinovi, ale i celé odvětví ruské ekonomiky včetně bankovníctví a energetiky. (MYERS, 2016, str. 418)

Ve druhé polovině roku 2014 bylo navíc Rusko nuceno vyslat na Ukrajinu kvůli hroící vojenské porážce několik tisíc jednotek jeho pravidelné armády. Povstalecké jednotky totiž trpěly nízkou disciplínou, neschopností svých velitelů, nízkou koordinací i bojem jednotlivých velitelů o kontrolu nad ekonomickými zdroji zabraných oblastí. Na straně separatistů tak musely začít bojovat desetitisíce ruských vojáků vybavených těžkou vojenskou technikou. Na druhou stranu v této době se Rusko ještě neodhodlalo k plnohodnotné invazi, protože vědělo, že není schopno ustát tlak západu po otevřeném napadení Ukrajiny. Současně se muselo smířit s tím, že na jihovýchodní části Ukrajiny, nedojde k masovému povstání, rusky mluvící části obyvatel proti centrální vládě. (ŠÍR, 2017, stránky 132-3)

Rusko se tak od druhé poloviny roku 2014 muselo soustředit na konsolidaci vzbouřeneckých jednotek. Byly proto sjednoceny pod jednotné velení a došlo k odstranění nejvíce problematických velitelů separatistických oddílů. V létě 2015 už tyto jednotky byly sjednoceny a měly kvalitní vojenskou výzbroj včetně dělostřelcova. Strategii Ruska v této době bylo úsilí o federalizaci Ukrajiny, kdy regiony na východě by byly jen její formální součástí. V této době dospěl vývoj v zemi do patové situace, kdy separatistické jednotky nebyly schopny dosáhnout žádného významnějšího rozšíření území pod jejich nadvládou,

zatímco Ukrajina nebyla schopna oblasti na Donbasu získat zpět pod svoji kontrolu. (ŠÍR, 2017, stránky 132-5)

Pokud je správný názor stávajícího náčelníka Generálního štábu naší armády Karla Řehky, že pro Rusko je v moderní válce nejvýznamnějším bojištěm mysl a že klíčový je informační a psychologický způsob boje zaměřený na civilní obyvatelstvo, pak jeho hybridní způsob vedení války na Ukrajině jednoznačně neuspěl. (ŘEHKA, 2017, str. 186) Na základě ruského tlaku a vojenských operací se Ukrajinci začali čím dál více identifikovat se svým státem. Ruská snaha rozložit Ukrajinu také dosáhla toho, že začal růst počet obyvatel Ukrajiny, kteří se považují za vlastence. Jde především o mladší ročníky. Zajímavé je, že zesílená soudržnost ukrajinské společnosti je postavena hlavně na občanském principu, a nikoliv etnické příslušnosti k ukrajinskému národu. Dobře je to vidět na dobrovolnických jednotkách, ve kterých bojovalo mnoho zástupců národních menšin na Ukrajině. (KURFURST, 2021, str. 320)

To by však bylo až příliš zjednodušené zhodnocení ruského hybridního válčení na Ukrajině. Konflikt na Ukrajině spíše ukázal, že úspěšně provedenou hybridní válkou lze dosáhnout velmi dobrého poměru nákladů a zisku. Na druhou stranu se ukázaly i limity toho, když hybridním způsobem bojuje jeden stát proti druhému. Úspěšné tak jednoznačně bylo zabrání Krymu, které proběhlo extrémně rychle a nenásilně. Hybridní způsob vedení této operace rozhodující měrou přispěl k tomu, že následné odvetné opatření západu byly poměrně mírné a sankce byly výrazně měkčí než ty, které byly na Rusko uvaleny po plnohodnotné invazi na Ukrajinu v roce 2022. Je však třeba brát v úvahu, že Rusko mělo pro operaci svých zpravodajských služeb a námořnictva na Krymu mimořádné a neopakovatelné podmínky. Nejde jen o to, že na Krymu žije převážně ruskojazyčné obyvatelstvo a ten dlouhodobě patřil k Rusku, a nikoliv k Ukrajině. I když k ní byl přidělen v rámci administrativních úprav v SSSR. Podstatné je totiž i to, že na Ukrajině v této době po převratu vládli chaos a vláda neměla právoplatný mandát z voleb. Pro dočasnou vládu tak bylo v podstatě nemožné zahájit odvetná vojenská opatření proti dobře provedené hybridní operaci Ruska.

Limity hybridního způsobu válčení se ukázaly v bojích o ovládnutí východních regionů Ukrajiny. Konsolidující se armáda Ukrajiny by byla schopna tuto oblast znovu získat pod svojí plnou kontrolu, pokud by Rusko nezasáhlo pomocí regulérních armádních jednotek. Tato krize ukázala, že stát vedoucí hybridní válku proti jinému státu může dosáhnout jeho plné porážky jen, když soupeřící stát je v rozkladu a není schopen plnit svoji základní funkci obrany vlastního území. Na druhou stranu platí, že pomocí informační části hybridní války lze výrazně oslabit akceschopnost a vnitřní soudržnost protivníka. Tato informační válka však může uspět jen v případě, že je realizována prostřednictvím domácích aktérů a není na první pohled zřejmé, že jde o propagandu cizího státu. Oligarchové dříve věrni prezidentu Janukovyčovi a spolu s nimi jejich média po jeho pádu přešli na stranu vítězných proevropských sil. Rusko se tím velmi oslabilo. (KURFURST, 2021, str. 312)

Intervence Ruska na Ukrajině ukázala, že nelze úplně přesně stanovit hranice mezi hybridní válkou a klasickým válčením. Sice se dá konstatovat, že anexe Krymu byla příkladem hybridní války, zatímco vpád Ruska na Ukrajinu na začátku roku 2022 je klasickou imperiální válkou. U bojů na východě Ukrajiny předcházející této invazi se však stíraly hranice mezi hybridní válkou a klasickým válečným konfliktem a nelze jednoznačně stanovit, zda a případně kdy v tomto střetu byla překročena hranice mezi hybridní válkou a klasickým konfliktem.

2.1 Scénář hybridní války dle Gerasimova

Valerij Gerasimov je náčelníkem generálního štábu ozbrojených sil Ruské federace a autorem tzv. Gerasimovy doktríny. 27. 3. 2013 byl publikován v ruském magazínu *Vojensko-průmyslový kurýr* článek o nové koncepci nelineárních neboli hybridních válek. Článek popisuje skutečnost, kdy se hranice mezi mírem a válkou stírají a není možné rozlišit, zda válka probíhá či nikoli. Vedoucí země celého světa a především USA dle Gerasimova vedou permanentní hybridní válku. Rusko v této oblasti zaspalo a musí pracovat na nápravě. Rusko by se na tento nový typ konfliktů mělo připravit, aby jim umělo čelit a využívat ve svůj prospěch.

Změny v charakteru ozbrojených konfliktů dle Gerasimova (KURFURST, 2021, str. 93)

Tradiční paradigma	Nový přístup
Vojenská akce začíná po strategickém nasazení (vyhlášení války)	Vojenskou akci začínají skupiny vojáků během mírového stavu (válka není vyhlášena)
Frontální útoky mezi velkými jednotkami, tvořené hlavně pozemními jednotkami	Nekontaktní útoky mezi vysoce pohyblivými specializovanými skupinami
Snaha porazit živou sílu, palebnou sílu, získat kontrolu nad oblastí a hranicemi za účelem získání kontroly nad teritoriálním územím	Snaha o zničení nepřátelské vojenské a ekonomické síly krátkými, přesnými údery na strategickou vojenskou a civilní infrastrukturu
Snaha o zničení ekonomické síly a anexi teritoria	Masivní použití zbraní s přesným účinkem, speciálních operací, robotiky a zbraní, které využívají nové technologie (zbraně využívající směrovanou energii – lasery, krátkovlnnou radiaci atd.) – využití ozbrojených civilistů (4 civilisté na 1 vojáka)
Bojové operace na zemi, na moři a ve vzduchu	Současně probíhající údery na jednotky nepřítele a zařízení na celém území
Velení vojsk z pozice rigidní hierarchie	Současně vedený boj na zemi, na moři, ve vzduchu a v informačním prostoru

Podle Gerasimova jsou konflikty probíhající v Africe a na Blízkém východě typickými představiteli válek 21. století. V zemích, kde vypuklo „arabské jaro“ sice není oficiálně vyhlášena válka, ale sociální, ekonomické a politické důsledky jsou

pro jednotlivé země srovnatelné s následky skutečné války. Pro dosažení cílů je dostačující použití nevojenských prostředků boje. Zapojení velkých armád na taktické a strategické úrovni jsou již passé. Hlavním prostředkem k dosažení bojových cílů jsou dálkové bezkontaktní akce. Rozdíly mezi obrannými a útočnými operacemi, stejně jako mezi operační, taktickou a strategickou úrovní jsou smazány. Americké operace Pouštní bouře (1991), nebo Trvalá svoboda (2003) mají být důkazem, že se jedná o doktrinní principy, kterým se řídí všechny vedoucí státy světa. (Grohmann, 2015)

Mnoho západních bezpečnostních expertů Gerasimův článek interpretovalo (či dezinterpretovalo) jako koncepce pro ruské kroky na Ukrajině. Takzvaná Gerasimova doktrína nicméně není ani Gerasimova, ani nejde o doktrínu. První Gerasimův článek byl založen na eseji dvou ruských důstojníků Bogdanova a Čekinova, (zmíněni již výše), jejichž společná publikace pojednává o měnícím se charakteru současných konfliktů hrála zásadní roli ve vývoji ruského vojenského establišmentu od pozdních nultých let 21. století.

Výzkumník Mark Galeotti, který je zodpovědný za zpopularizování tohoto termínu sám přiznal, že žádná Gerasimova doktrína neexistuje a čím déle budeme předstírat, že je, tím méně budeme chápat opravdové výzvy, které Rusko skýtá. (Galeotti, 2018)

2.2 Nevojenské prostředky hybridní války

Mezi nevojenské prostředky vedení hybridní války můžeme zařadit psychologické operace a propagandu, ekonomické sankce, embarga, kriminální aktivity, terorismus a jiné subversivní aktivity obdobného charakteru. (KURFURST, 2021, str. 92) V následujících podkapitolách si popíšeme způsoby vedení hybridní války v kyberprostoru.

2.2.1 Teorie spiknutí

Konspirace provází člověka celou jeho historií. Díky sociálním sítím ale v dnešní době získávají zcela jiný rozměr. V digitálním věku ovlivňují i životy těch, kteří v ně

nevěří. Zárodky moderních teorií spiknutí lze spatřit již v období osvícenství, kdy byl starý konzervativní způsob společenského života nahrazován tím moderním.

Společným jmenovatelem všech konspiračních teorií je boj proti ideologii. Ať už jde v dobách osvícenství o barokní religiozitu, habsburskou monarchii v 19. století, nebo o nové liberální zřízení během první republiky. Dnešní konspirace jsou namířeny proti současnému vládnímu systému. V nedávné době byly konspirační teorie zaměřeny především na pandemii Covid-19. (Hanáček, 2021)

Teorie spiknutí je také jeden z prostředků vedení hybridní války. Jedna z populárních konspiračních teorií ohledně války na Ukrajině tvrdila, že USA tajně na území Ukrajiny vyvíjejí v tajných laboratořích biologické zbraně. To je prý dostatečný důvod ospravedlňující ruskou invazi. Jako mnoho teorií spiknutí, i tato se zakládá částečně na pravdě. USA financovaly biologický vývoj na Ukrajině, ale laboratoře nejsou vlastněny Spojenými státy a jsou veřejné. Jsou součástí tzv. Programu pro redukci biologických hrozeb, který má za cíl omezit pravděpodobnost vzniku smrtících epidemií přírodního či lidského původu.

V počátcích invaze ruská propaganda spoléhala na státní média jako je Russia Today a Sputnik šířící proruské narativy a falešné zprávy o konfliktu. Sociální platformy jako Facebook a Twitter označovaly účty ruských médií a vládních představitelů. Na žádost EU Youtube zablokoval kanály RT a Sputnik. Sociální síť TikTok vlastněná čínskou společností, nyní sídlící v Singapuru udělala to samé. Některé snahy šíření propagandy skrze dezinformace byly více sofistikované. Například síť falešných účtů odkazující na weby vypadající jako oficiální stránky německých a britských novin. (Qiu, 2022)

2.2.2 Fake news

Tento anglický termín je do češtiny překládán jako „falešné zprávy“, ale v médiích je často skloňován s různými významy. Od konspiračních teorií a dezinformací, přes nekvalitní žurnalistiku až po politizovanou kritiku legitimních mediálních výstupů.

Výrazně přesnějším pojmem jsou dezinformace, přestože existuje vícero interpretací. Dvě hlavní kritéria dezinformace jsou nepravdivost informace a záměr uvádět někoho v omyl. Pokud chybí záměr někoho oklamat, jde o misinformaci. Může jít o chybu autora šířená omylem. (KURFURST, 2021, stránky 236-7)

Na českém internetu působí několik prorusky zaměřených dezinformačních webů, které šíří dezinformace podporující zájmy ruské vlády v ČR. Mohou být i veřejně financovány ruským státem (Sputnik). Většinou se ale jedná o anonymní platformy. (KURFURST, 2021, str. 238)

Den po vniknutí ruských vojsk na Ukrajinu 25. 2. 2023 zablokoval správce domény CZ.NIC weby šířící dezinformace o rusko-ukrajinském konfliktu. Stalo se tak na žádost vlády ČR z důvodu ohrožení národní bezpečnosti. Jednalo se konkrétně o Aeronet.cz, Protiproud.cz, Ceskobezcenzury.cz, Voxpopuliblog.cz, Prvnizpravy.cz, Czechfreepress.cz, Exanpro.cz a Skrytapravda.cz. (CZ.NIC, 2022)

Jelikož se jednalo o mimořádné a bezprecedentní opatření, požadoval správce domény CZ.NIC pro další prodloužení blokování webů příkaz soudu, policie nebo kompetentního orgánu státu. Tak se ale nestalo a po třech měsících správce domény výše zmíněné weby odblokoval. Pouze Aeronet.cz zůstal v blokaci, protože nesplňoval pravidla registrace jmen domén. (IDNES.CZ, 2022)

Podle ukrajinské expertky na dezinformace Xenie Iliuk ruská propaganda proti Ukrajině začala před mnoha lety a zosílila se několik měsíců před invazí. Dezinformace byly ušity na míru pro posluchače z různých koutů světa. Ve východní Evropě Rusko šířilo zvěsti, že ukrajinští uprchlíci páchají trestnou činností a berou místním práci. V západní Evropě šlo o zpochybňování důvěryhodnosti údajně zkorumpovaných vrcholných představitelů Ukrajiny s tím, že dlouhotrvající válka povede k vyšším cenám potravin a ropy.

V latinské Americe ruské ambasády šíří ve španělštině zprávy, že invaze na Ukrajinu je bojem proti západnímu imperialismu (slovník používaný spíše během studené války).

Ruské informační agentury se snažily vykreslit ukrajinskou armádu jako slabou a jejich lídry za neschopné a zkorumpované.

Ukrajina společně se svými spojenci zaznamenala několik úspěchů v informační válce. Týdny před invazí americké tajné služby zjistily, že Rusko plánuje zinscenování útoku, z kterého by obvinilo Ukrajinu a tím mělo záminku pro invazi. Americká vláda zprávu zveřejnila, aby zmařila ruské plány. Další měsíc Washington odhalil podezření, že by se Rusko mohlo snažit svalit vinu za chemický nebo biologický útok na Ukrajinu. (Qiu, 2022)

2.2.3 Kyberválka

Říká se, že první obětí války je pravda. Kyberválka je v podstatě součástí vývoje konvenčního válčení, které je spojeno s širší sociální a politickou změnou. Už je téměř nemožné představit si konflikt, který by nezahrnoval určitou formu kybernetického válčení, jako jsou sledování nebo sabotážní akce. Kybernetický útok nakonec nemusí nikoho zabít nebo způsobit větší materiální škodu, aby byl považován za nebezpečný. (Limnell, 2014)

V předvečer útoku na Ukrajinu byly prováděny početné akce typu DoS (odepření služby), nahrazování originálního obsahu webových stránek, pokusy o vniknutí do systému za účelem sběru nebo ničení dat. Došlo k narušení satelitní sítě společnosti VIASAT. Byly tím dotčeny ozbrojené a bezpečnostní složky Ukrajiny, ale i některé další evropské země. Od poloviny ledna do poloviny března 2022 bylo odhaleno několik druhů malwaru obsahující mechanismus pro mazání dat na nejmenované organizace. Údajně šlo o společnosti spravující kritickou infrastrukturu.

16. 8. 2022 došlo k hackerskému útoku na internetové stránky ukrajinské státní společnosti Energoatom. Z útoku byla obviněna ruská skupina Narodnaja kuberarmija. Hackeři se pomocí sedmi milionů softwarových robotů snažili po dobu tří hodin zahltit hlavní stránky Energoatomu. Provoz stránek ale nebyl narušen a uživatelé podle ukrajinských vyjádření nepřátelskou akci nijak nepocítili.

Tento hackerský útok není zdaleka ojedinělým případem. Názory na intenzitu rusko-ukrajinského konfliktu jsou rozličné. Například podle francouzského analytika Stéphane Taillata nejde vůbec o kybernetickou válku, který zdůrazňuje chybějící zprávy o zásadních kybernetických operacích. Poukazuje též na

fenomén opatrného zveřejňování informací v kyberprostoru a tloušťky pomyslné mlhy, která kybernetickou válku obepíná. Dostupná oficiální vyjádření jsou dle něj zavádějící. Ať z důvodu citlivosti témat nebo přehnaným očekáváním a představivosti jedinců hraničící se sci-fi.

Oproti tomu američtí odborníci Tom Hegel a Juan Andrés Guerrero-Saad konflikt považují za „skutečnou kybernetickou válku“. Rusko má podle Hegela provádět dezinformační strategii s cílem ovlivnit veřejné mínění ve vybraných zemích a získat podporu pro své nároky na ukrajinské území.

„Dezinformační operace představují významnou součást této války, ale ještě větší roli hraje využívání již existujících veřejných informací jako zbraní,... dobrým příkladem je třeba zpráva Amnesty International a účty na sociálních sítích podporující Rusko, které rozšiřují výlučně části dokumentu kritické vůči Ukrajině.“
(Buchar, 2022)

Některé snahy šíření propagandy skrze dezinformace byly více sofistikované. Například síť falešných účtů odkazující na weby vypadající jako oficiální stránky německých a britských novin. (Timberg, 2023)

2.2.4 Trolling

V internetovém prostředí je slovo troll spojované s osobou, která záměrně vyvolává hádky na diskuzích s kontroverzními tématy, kde útočí na své názorové oponenty. Trollí farma nebo továrna je entita šířící dezinformace a propagandu na internetu. Tato aktivita je často provozována pod nenápadným jménem, jako je PR agentura, internetové výzkumné centrum apod. Operace trollích farem jsou obvykle zaměřeny na politickou a ekonomickou sféru. Cílem může být například útok na politické oponenty, konkurenční firmu, nebo jiná akce na objednávku. Trollí farmy dosahují svých cílů mimo jiné šířením falešných zpráv (viz předchozí kapitola), veřejných projevů podněcující nenávist (hate speech) a difamace. (Buchar, 2022)

Původ pojmu trollí farma přišlo do veřejného povědomí v roce 2015, kdy finská novinářka J. Aro odhalila existenci trollí farmy v Petrohradu zaměstnávající 300 osob. Farma oficiálně fungovala jako Internetové výzkumné centrum řízené

oligarchou Jevgenijem Prigožinem. Fungování této trollí farmy bylo původně spojováno s anexí Krymu a poté s prezidentskými volbami v USA.

Trollí farmy fungují na principu falešných účtů na sociálních médiích. Je třeba vytvořit dojem autenticity účtu a obsahu na něm prezentovaném. Lidé v trollích farmách pracují obvykle na směny a každý zaměstnanec disponuje několika účty. Je třeba vytvořit dojem autenticity účtu a obsahu na něm prezentovaném. Jejich produkty...

Produkty trollích farem jsou falešné profily sociálních médií, dezinformační weby nebo komentáře publikované na diskusních fórech, blozích a jiné.

Farmy pracují na objednávku podle doporučení objednavatele, který za to platí. Na obsahu, který je trollí farmou produkován se podílí i dobrovolníci, kteří šíří dezinformace a propagandu ze své vlastní vůle, protože zprávy distribuované farmou konvenují s jejich politickými názory, podporují jejich ideologii atd.

Trollí farmy jsou také podporovány tzv. boty. To jsou programy s automatickými zprávami reagující například na určité klíčové slovo. Nicméně na rozdíl od trollů je obsah šířený boty často dobře klasifikovatelný jako spam. Materiál distribuovaný trolly je méně nápadný a tím efektivnější v šíření dezinformací. (MEDIA – (DIS)INFORMATION – SECURITY, nedatováno)

2.3 Vojenské prostředky a uplatnění agrese

Použití vojenských prostředků je běžná součást hybridní války. Zejména ve své druhé (útočné) fázi. Jde o infiltrování speciálních jednotek převlečené za místní civilisty, sabotážní akce a různé formy subverze. Sabotážní akce jsou prováděny na celém území cílové země. V případě Krymu a východní Ukrajiny šlo o neoznačené jednotky v ruských uniformách, se zbraněmi a vozidly blokující ukrajinské vojenské základny a policejní stanice. Během obsazování sice nepadl žádný výstřel, ale bylo jasné, že ukrajinské jednotky nemůžou opustit základny bez použití síly proti neoznačeným vojákům. Na Krymu „zelení muži“ obsadili budovu Parlamentu a nejvyššího soudu, aby tím zabránili jakémukoliv politickému rozhodování. V Doněcku v dubnu 2014 vojáci obsadili oblastní administrativní budovu, která stále slouží jako středisko tzv. Donětské lidové republiky. Současně

velmi dobře organizovaní, často ozbrojení demonstranti v civilním oblečení začali obsazovat další administrativní budovy, média a civilní infrastrukturu. Klíčové bylo obsazení televize a rádia, které bylo nahrazeno ruskými kanály. Je třeba poznamenat, že i běžná armáda měla v operacích na Krymu i východní Ukrajině klíčovou roli. Armádní jednotky byly rozesety podél hranic s Ukrajinou připraveny provést okamžitý zdrcující útok. Jak dodává Gerasimov, „Otevřené užití síly, často pod záminkou udržování míru“ je určeno pouze k určité fázi, primárně pro dosažení konečného úspěchu v konfliktu“. (Galeotti, 2015)

3 Geopolitický pohled na hybridní válku na Ukrajině

Problematice hybridní války na Ukrajině bylo věnováno dost prostoru v předchozích kapitolách. V následujících podkapitolách bude proveden exkurz do vývoje mezinárodních vztahů po skončení studené války a rozšiřování NATO směrem na východ. Budou zhodnoceny vztahy mezi Ruskem, jeho partnery a rivaly na geopolitické scéně.

Rusko vnímá postsovětský prostor jako svou výlučnou sféru vlivu. Po skončení studené války Rusko používá různé druhy subverze vůči svým sousedům ve východní Evropě a na Kavkaze. Jde o otevřené hrozby, ekonomické války, politické ovlivňování vládnoucích elit, podpora záškodnických akcí a povstání, nebo iredentismus. Nezděráhá se ani uplatňovat svou vojenskou sílu. Válka na Ukrajině je součástí ruského zahraničně-politického revizionismu. To dokládají i jeho dřívější aktivity v Gruzii, Arménii, Bělorusku, Podněstří, Moldavsku a dále v kavkazských republikách. (DANICS, 2023, str. 60)

Podle Mearsheimera nesou Spojené státy a většina jeho evropských spojenců svůj podíl viny za krizi na Ukrajině. Hlavním důvodem je snaha o rozšíření NATO směrem na východ a dostat tím Ukrajinu mimo ruskou sféru vlivu. Ukrajina slouží Rusku jako nárazníkové pásmo enormního významu. Žádný ruský lídr by nečinně nepřihlížel, jak si Západ instaluje v zemi vládu, která by měla za cíl integrovat Ukrajinu do západních struktur. Washingtonu se nemusí líbit pozice Moskvy, ale měl by ji chápat. To je zkrátka geopolitika. Velmocí jsou vždy citlivé na potenciální hrozby poblíž svých hranic. Pro Spojené státy by bylo nepřijatelné, aby si jakákoliv velmoc umístila svou základnu kdekoli v západní hemisféře, natož na jejich hranicích. Rusko dalo jasně najevo, že je pro ně nepřijatelná expanze NATO do Gruzie a Ukrajiny. To ostatně potvrdila rusko-gruzínská válka v roce 2008. (Mearsheimer, 2014)

Po sérii ponižujících epizod (řízené „barevné revoluce“, expanze NATO na východ, uznání nezávislosti Kosova či bombardování Srbska) touží revizionistická ruská moc vyrovnat účty se Spojenými státy na poli mezinárodních vztahů. Z

geopolitické perspektivy má Ukrajina pro Rusko klíčový význam. Kontroluje totiž severní část Černého moře. V tomto prostoru je také vybudovaná rozsáhlá průmyslová a zemědělská infrastruktura a vedou tudy významné ropovody a plynovody. Anexí Krymu Rusko chtělo získat natrvalo kontrolu nad svou základnou v Sevastopolu v Černém moři, které lze považovat za měkký podbřišek Ruska. (DANICS, 2023, stránky 61, 66)

Mezi lety 2011 a 2013 provedly na západní těžařské společnosti na žádost ukrajinské vlády průzkum plynového a ropného potenciálu Ukrajiny. Podle zjištění se obrovské zásoby těchto významných komodit mají táhnout od východní části Ukrajiny přes Černé moře k Oděse. Těžaři se z důvodu probíhajících bojů separatistů museli z oblasti stáhnout a průzkum ložisek se odložil na neurčito. Není v žádném případě v ruském zájmu, aby se v budoucnu Ukrajina stala energetickou mocností coby hlavní dodavatel plynu do Evropy. Je otázkou spekulací, zda hlavní důvod ruské invaze na Ukrajinu byla právě možnost, aby se Ukrajina stala energetickou mocností, nebo to nehrálo roli. (DANICS, 2023, str. 67)

Anexí Krymu Rusko fakticky zlepšilo svou geopolitickou situaci v regionu. Pokud by se Rusko pokusilo obsadit jižní pobřeží Černého moře, může učinit z Ukrajiny vnitrozemský stát. Tím by vytvořilo strategické „kleště“ začínající v ruskojazyčné části Ukrajiny končící v okupovaném Podněstří procházející Mariupolem a Oděsou včetně Azovského moře. Uváděním do praxe svou revizionistickou strategii Moskva mění právní vztahy nejen se svými sousedy, ale i s USA a EU. (DANICS, 2023, str. 69)

3.1 Expanze NATO na pozvání

Jedná se o proces, který nebyl vynucen na základě hard power, ale naopak síly přitažlivosti společenství, které se stalo vítězem studené války. A dále je to proces postavený na pozvání ze strany elit bývalých zemích Varšavské smlouvy, které měly neblahé zkušenosti s uplatňováním ruské hegemonie na svém území.

Expanze NATO probíhala v několika vlnách. Nejvýznamnější přišly až po skončení studené války po zhroucení režimů v satelitech SSSR. Po ukončení činnosti Varšavské smlouvy v roce 1991 následovala nebývalá demilitarizace jejího prostoru. Na konci roku 1990 schválena Pařížská charta za novou Evropu, která oficiálně vyhlásila konec studené války. V listopadu 1990 byla podepsána smlouva o konvenčních ozbrojených silách symbolizující demilitarizaci starého kontinentu po skončení studené války.

V červenci 1991 byla podepsána smlouva START I, která snížila stavy strategických jaderných arzenálů USA a bývalého SSSR o cca 30%. V lednu 1993 byla dále podepsána smlouva START II. První léta po skončení studené války byla ve znamení přechodu od konfrontace k bezpečnostní spolupráci a diplomacii. Zároveň se ale začalo uvažovat o rozšiřování NATO dále na východ. (EICHLER, 2019, stránky 41-5)

Expanze NATO od samého počátku provází kontroverze. Byla nebo nebyla její expanze v souladu s úmluvami dojednanými a podepsanými na konci studené války? Hlavní pozornost budí jednání, které probíhala v první polovině roku 1990 mezi sovětským prezidentem Gorbačovem, ministrem zahraničí Ševarnadzem a klíčovými západními partnery. Zejména šlo o prezidenta USA G. H. Bushe, ministra zahraničí J. Bakera, premiérku Velké Británie M. Thatcherovou, ministra zahraničí Hurda, kancléře SRN H. Kohla a francouzského prezidenta F. Mitteranda. Všechna jednání se točila kolem sjednocení Německa, budoucího uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě po skončení studené války, role SSSR v něm a rozšiřování NATO směrem na východ. (EICHLER, 2019, stránky 46-8)

Ve veřejných jednáních na téma nové Evropy bylo SSSR přislíbeno, že sjednocení Německa nemůže být dosaženo za cenu poškození sovětských zájmů. Tehdejší ministr zahraničí SRN Genscher prohlásil, že: „...*po sjednocení nebude následovat posun hranic NATO směrem na východ, a to ani na území někdejší NDR.*“ Tyto dvě podmínky dostaly označení „Tutting formula.“ Ministr USA Baker během svých moskevských jednání Sověty ujistil, že expanze NATO je nepřijatelná a použil obrat, že „*NATO se neposune ani o píd' směrem na východ*“. (no one inch eastward). H. Kohl Gorbačovi řekl: „*Věříme, že se NATO nebude rozšiřovat mimo svoji sféru vlivu.*“ (EICHLER, 2019, str. 48)

Americká i britská strana taktéž deklarovala respektování sovětských zájmů. Během květnové návštěvy Moskvy Baker Gorbačovi předložil devítibodový program americké strategie, který zdůrazňoval, že budou brány na zřetel bezpečnostní zájmy SSSR a že USA nebudou dělat nic, co by od SSSR oddělovalo země východní Evropy. Naopak budovat novou Evropu budou USA ve spolupráci s ním. Zastřešující organizací pro nové bezpečnostní uspořádání Evropy měla být OBSE.

Za kulisami ale probíhala i tajná jednání. A ta měla zcela jiné směřování. Všechny záruky byly pouze ústní. USA a VB brzy začaly vnímat, jak slábly pozice a vliv Gorbačova a snažily se toho co nejvíce využívat ve svůj prospěch.

Z později otevřených archivů se ukázalo, že zákulisní jednání měla jako téměř vždy rozhodující význam. Navenek se sice o budoucím rozšiřování NATO směrem na východ vůbec nehovořilo, ale v zákulisí o tom USA začaly uvažovat již na počátku roku 1990. Víze tehdejšího prezidenta Bushe staršího byla rozšiřování NATO směrem na východ. Součástí strategie bylo cílené politické působení na nově zvolené politiky v někdejších satelitech SSSR. Nově zvolený prezident ČSFR Václav Havel rád hovořil o souběžném rozpuštění Varšavské smlouvy i NATO. Svůj názor ale rychle změnil po neveřejné schůzce s G. W. Bushem. Ten mu řekl, že jeho administrativa chce, aby NATO nadále pokračovalo a plnilo přitom novou úlohu. Během dalších rozhovorů v roce 1991 americká strana zdůraznila, že ČSFR i další bývalé členské státy Varšavské smlouvy mají plné právo si vybrat alianci, do které chtějí vstoupit. Na oplátku byly nabídnuty bezpečnostní záruky ze strany USA.

Propastný rozdíl mezi tím, co bylo Gorbačovovi slibováno a co se připravovalo pod povrchem dokládá jednání prezidenta USA v Camp Davidu s H. Kohlem. Ten o Gorbačovovi hovořil nikoli jako o partnerovi, ale jako o poraženém nepříteli. Při zmínce o OBSE dokonce zvoval: „*K čertu s tím, vyhráli jsme, nikoli oni. Nemůžeme jim přece dovolit, aby se jako poražení zmocnili naší kořisti vítězů.*“ (EICHLER, 2019, str. s.55) O necelý půlrok později ale neměl problém hovořit se svým sovětským protějškem o expanzi posílené OBSE. Ruští politici, vojáci a historici téměř bez rozdílu hovoří o zradě, které se měli představitelé Západu a jmenovitě USA na počátku 90. let dopustit nesplněním daného slibu. Připomínají, že ještě

v říjnu 1993 dával tehdejší ministr zahraničí USA Warren Christopher v Moskvě tehdejšímu ruskému prezidentovi Jelcinovi záruku plného zapojení Ruska do budoucího bezpečnostního uspořádání Evropy. Odtud chyběl jen kousek k jeho pozdějšímu zklamání a pocitu křivdy. (EICHLER, 2019, stránky 49-57)

Počátkem roku 1993 přichází z bývalých satelitů SSSR naléhavé žádosti o získání bezpečnostních záruk NATO. Nejvýrazněji se angažovali dva bývalí disidenti Lech Walesa a Václav Havel. Naléhání na tehdejšího amerického prezidenta Billa Clintona s žádostí o přijetí do NATO jen zvýraznilo skutečnost, že expanze severoatlantické aliance byla od samého počátku expanzí na pozvání. Český prezident zdůrazňoval nutnost vstupu kvůli obavě z vytvoření bezpečnostního vakua ve střední Evropě a schopnosti aliance odvrátit hrozby války, která toho času probíhala v Bosně. NATO se podle Havla nesmí zdráhat svého východního rozšíření s ohledem na podráždění, jaké by to vyvolalo v Rusku. Jeho polský kolega argumentoval dobrými vztahy se svými sousedy včetně Ruska a žádnými požadavky ve vztahu ke svým hranicím. Argumenty uchazečských zemí byly z pohledu Glaserovy teorie formulovány jako typické naléhání tzv. *security seeking states*. Vůbec přitom nezvažovaly, jak zásadní důsledky by mohla nastalá situace mít na bezpečnost v Evropě.

Důležitým mezníkem expanze NATO na východ se stal program Partnerství pro mír, který byl schválen na summitu v Bruselu 11. 1. 1994. Byl určen bývalým zemím Varšavské smlouvy, které se staly neutrálními zeměmi. Nabídnut byl i postsovětským zemím včetně Ruska. Jeho účelem bylo poskytnout účastníkům pomoc s reformami a modernizací armád. Připojilo se k němu celkem 34 zemí. V červenci 1997 padlo v Madridu rozhodnutí o rozšíření NATO o Polsko, Maďarsko a ČR. Z pohledu nových členských zemí tato oblast přestala být západem Východu a stala se východem Západu. Už nebyla nárazníkovým pásmem a sférou vlivu SSSR. NATO se tímto rozšířilo o půl milionu km² a 60 milionů obyvatel. Ze strategického hlediska měli noví spojenci k alianci velmi vstřícné elity.

Již samotné přípravy první vlny rozšiřování NATO v Rusku vzbudily obavy z obkličování. To se odrazilo v Primakovově doktríně z roku 1997. (více o ní v kap. Gerasimova doktrína). Další ranou byla vzdušná válka NATO proti srbsko-

černohorské Jugoslávii na jaře roku 1999. Právě operace Spojenecká síla byla v Rusku vnímána jako brutální zásah proti menšímu slovanskému bratru a potažmo jako projev antiruského zaměření celého NATO. (EICHLER, 2019, stránky 61-3)

V současné době má NATO 31 členů. Po konci studené války se rozšířilo již šestkrát. V roce 1999 do něj vstoupila Česká republika s Polskem a Maďarskem. Následovalo další rozšíření směrem na východ v roce 2004 o sedm zemí (Slovensko, Slovinsko, Rumunsko, Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko). Šlo též o největší rozšíření aliance v historii. V roce 2009 se připojily Albánie a Chorvatsko. V roce 2017 přistoupila Černá Hora a v roce 2020 Severní Makedonie. Posledním přistoupivším členem NATO se stalo v roce 2023 Finsko. To s aliancí spolupracovala od roku 1994 v programu Partnerství pro mír. V květnu 2022 oficiálně požádalo společně se Švédskem o vstup na základě ruské invaze na Ukrajinu. V dubnu 2023 se stalo právoplatným 31. členem. (www.nato.int, 2023).

3.2 Národní bezpečnostní strategie Ruské federace

Bezpečnostní strategie Ruska se po skončení studené války vyvíjela podle tehdejší politické a vojenské kapacity. Národní bezpečnostní strategie je koncepce, která definuje národní zájmy a priority Ruska. Zahrnuje dlouhodobé cíle zajišťující národní bezpečnost a budoucí vývoj. Kreml si udržoval určitou formu národní bezpečnostní strategie již od počátku 90. let. Nejdříve šlo o národní bezpečnostní koncepci. V roce 2009 ji nahradila národní bezpečnostní strategie. Katri Pynnoniemi provedl komparativní analýzu ruských bezpečnostních koncepcí mezi lety 1990 a 2015. Z jeho zjištění vyplynulo, že v roce 1997 Rusko nemělo politické, ekonomické ani vojenské zdroje k naplnění svých zahraničně-politických ambicí. Zatímco v roce 2015 mělo již zdroje a politickou vůli chránit svou národní bezpečnost vojenskými prostředky. Představením národní strategie v roce 2009 přineslo změnu uplatňování hard i soft power v mezinárodní politice. Ruská anexe Krymu a následný konflikt na Donbasu vyvolal velkou změnu na poli mezinárodních vztahů. Moskva vyslala jasný signál světu, že nemá zábrany uplatňovat svou politickou i vojenskou moc. Bezpečnostní strategie z let 2009 a

2015 specifikovaly časový horizont, do kdy mají být dosaženy bezpečnostní cíle. Tím bylo vybudovat institucionálně a ekonomicky silný centralizovaný stát se statusem velmoci. Strategie z roku 2021 má za cíl obnovení ruské „konkurenceschopnosti a mezinárodní prestiže“. Klíčovou roli v získávání prestiže má hrát ovlivňování postsovětských států, které ještě nevstoupily do EU nebo NATO. (BESEMERES, 2016)

NBS z roku 2009 propagovala kooperaci s USA jako rovnocenným strategickým partnerem na poli společných zájmů. V roce 2015 NBS zmiňovala USA, EU a NATO jako konkurenty. V roce 2021 se v ní hovoří pouze o USA a NATO. Označuje je ale pojmem „západní nepřátelské země“. Změna dikce ve vztahu k Západu mezi strategií z roku 2015 a 2021 pramenila ze získaného sebevědomí Ruska zejména kvůli problémům na Západě (neúspěch amerického působení v Afghánistánu, Brexit, domácí politika USA). Posledních 30 let bylo na Rusko nahlíženo jako na slábnoucí velmoc v úpadku. Nyní se Rusko samo vidělo minimálně na stejné úrovni jako USA. Svou nově dobytou pozici na poli mezinárodních vztahů hodlá hájit v případě ohrožení buď diplomaticky a bude-li nutné, i pomocí „symetrických a asymetrických opatření“. Ruský status globálního hráče je deklarací jak pro světovou, tak i domácí politiku.

Putin chce, aby se Eurasijská unie stala plnohodnotným ekvivalentem k Evropské unii jako součást multipolárního světa zahrnující USA, EU, Eurasijskou unii, Čínu a Indii. To znamená nejen bránit vstoupení do EU jakékoliv z postsovětských republik, ale i nalákat do své sféry vlivu další perspektivní členy. V současné době je tato představa dosti naivní, vzhledem ekonomickému propadu v Rusku i ostatních členských zemí. Zdá se, že hlavní účel tohoto svazku je více imperiálně-politický než ekonomický. (BESEMERES, 2016)

3.3 Spojenectví Ruska a Číny

Význam spojenectví s Čínou pro Rusko postupně narostl do nebývalého rozměru a od plné invaze na Ukrajinu na začátku roku 2022 se mluví o tom, že největší země světa je v podřízeném postavení vůči nejlidnatějšímu státu naší planety.

Dlouhou dobu, a ještě do nedávna bylo však silnější z této dvojce Rusko. Ve druhé polovině 19. století fungovalo Rusko v Číně jako jedna z koloniálních mocností, které využívaly tehdejší slabosti říše středu. Ve výrazně slabším postavení byla Čína i v první polovině 20. století, kdy čínští komunisté byli závislí na podpoře ze SSSR. Do jejich čela se však během občanské války dostal Mao Ce-tung, který byl více nacionalista než komunist. Čínským komunistům se podařilo vyhrát občanskou válku s minimální pomocí od Stalina, který hrál na obě strany a udržoval dobré vztahy i s nacionalisty. (Lubina, 2017, stránky 95-6)

V průběhu studené války neměli Čína a Rusko příliš dobré vztahy. Měli totiž rozdílné pojetí komunismu, soupeřili o vliv ve Střední Asii a měly několik sporů o vzájemné hranice. Podcenit nelze ani přirozenou žárlivost postupně upadajícího Sovětského svazu na nově se vynořující neustále posilující a rostoucí Čínu. Vzájemné špatné vztahy vedly ke krátkému válečnému střetu, který vyhrál Sovětský svaz. Ještě zásadnější však byl bezprecedentní krok Číny, která jako nominálně komunistická země začala spolupracovat s USA proti ideologickým soukmenovcům ze SSSR. Spolupráce těchto dvou mocností, pak v podstatě přestala existovat. Obnovena byla v omezené míře po nástupu Gorbačova do čela Sovětského svazu, i když vedoucí představitelé Číny s hrůzou a zděšením sledovali jeho reformní kroky.

Zhroucení SSSR vedlo k návratu odtažitého vztahu Ruska a Číny. Ta se v této době věnovala především zlepšení vztahů se svými sousedy. Její politické špičky navíc měly negativní pohled na tehdejšího prezidenta Ruska Borise Jelcina, kterého považovali za jedno z viníků pádu SSSR. Jeho reformní režim považovali dokonce za hrozbu pro jejich autoritářský režim. Jelcin si zase pamatoval, jak špatně se k němu chovali vedoucí představitelé Číny v posledních letech SSSR. Vzájemné vztahy Jelcina a politických špiček se však postupně zlepšovaly. Skutečný průlom, přišel s jmenováním Jevgenije Primakova ministrem zahraničí Ruska, který chtěl vybudovat multipolární svět a oslabit dominanci USA v mezinárodních vztazích (Lubina, 2017, stránky 95-102)

Začalo se tak projevat, že Čína a Rusko mají společnou tradici ústrků ze strany západních států. Obě země musely v minulosti čelit jejich útokům, když Čína byla

v 19. století v podstatě západní kolonií a Rusko bylo zase v 18. až 20. století napadeno Švédskem, Francií a Německem. Navíc jejich politické špičky společně věří, že v nedávné historii přišly o území a vliv, z velké části díky zasahování západních států. Peking je tak přesvědčen, že USA podporuje Taiwan v jeho snaze o nezávislost, zatímco Moskva si pamatuje na podíl západu na kolapsu SSSR a negativně vnímá jeho otevřenost ke vstupu bývalých komunistických států do NATO. (Dibb, 2019)

Putin ve druhé polovině první desetiletí našeho století získal dojem, že USA nechce Rusku přiznat pozici alespoň regionální supervelmoci, která mu podle něj minimálně přísluší. Velmi negativně vnímal Putin tzv. barevné revoluce, za jejíž cíl považoval obklíčení Ruska nepřátelskými státy. Zhoršení vztahů se západem ho poměrně přirozeně hnalo do užší spolupráce s Čínou, která také negativně vnímala tzv. barevné revoluce především tu v sousedním Kyrgyzstánu, která mohla destabilizovat hraniční oblasti. Na začátku horké fáze krize na Ukrajině po ruské anexi Krymu se Čína zachovala pragmaticky. Chápala porušení principu nedotknutelnosti hranic ze strany Ruska jako menší zlo, než svržení legitimně zvolené vlády prostřednictvím protestů na Majdanu, které jí silně připomínaly další barevnou revoluci. Podpořila proto Rusko tak, aby to za to bylo vděčno, ale zároveň nedošlo k výraznému zhoršení vztahu se západními státy. (Lubina, 2017, stránky 141-2)

Lze totiž najít dost faktorů, které bránily a často stále ještě brání plnému přidání Číny na stranu Ruska proti západnímu světu. Jedním z problémů vzájemných vztahů jsou problémy v příhraničních regionech těchto zemí, kde čínská populace počtem velmi výrazně převyšuje ruskou. V ruských oblastech Dálného východu mají některé části populace stále rasové předsudky vůči čínské populaci. Obyvatelé čínské provincie Chej-lung-t'iang zase mají na Rusy výrazně negativnější pohled, než zbytek obyvatel země. V ekonomické oblasti brzdilo posílení spolupráce špatné dopravní spojení mezi těmito dvěma státy, které i když mají dlouhou společnou hranici, tak měly nedostatečné vzájemné spojení. Po železnici šlo překročit hranice těchto států jen po několika přejezdech. Problém byla i omezená kapacita plynovodu spojujícího Rusko a Čínu, i když na zvýšení možností v dovozu plynu a ropy z Ruska do Číny se intenzivně pracovalo.

Spolupráci ve vojenské oblasti začala brzdit skutečnost, že čínská armáda začala být po technické stránce vyspělejší než ruská. Při tom však dlouhodobě v této oblasti nakupovala Čína od Ruska. (Kendall-Taylor, 2021) Po plné invazi Ruska na Ukrajinu na začátku roku 2022 by sice Rusko rádo nakupovalo čínskou vojenskou techniku, ale nezdá se příliš pravděpodobné, že by mu to bylo umožněno. Čína by tím totiž překročila pomyslný Rubikon ve svých vztazích se západem.

Je však zároveň dost faktorů, jenž zajišťovaly, že spolupráce Číny a Ruska byla pro oba dva aktéry výhodná. Ruská agrese na Ukrajině nutí USA se zaměřovat na Evropu. Nemůže se totiž plně koncentrovat na oblast Indo-Pacifik. Ekonomiky Číny a Ruska jsou v současné době velmi rozdílné, když ta ruská je na nízké technologické úrovni, závislá na nerostných zdrojích a silně zasažená sankcemi. Naopak čínská je rychle rostoucí, komplexní a postavená na výrobě. Země jsou si však velmi podobné v politické a společenské oblasti. V čele obou států stojí nezpochybnitelný lídr, který řídí všemocnou vládnoucí stranu. Klíčové oblasti ekonomiky jsou minimálně nepřímo kontrolovány příslušníky politické elity, kteří se chtějí prostřednictvím svých postů finančně zabezpečit. Hlavní média jsou pod kontrolou státu. Vládě nepřátelsky naladěným neziskovým organizacím bylo znemožněno fungování. Moskva po anexi Krymu začala od Pekingu odebírat technologicky vyspělé systémy pro dohled a kontrolu nad obyvatelstvem. (DÜBEN, 2022)

Čína a Rusko rovněž začaly vytvářet společné vědeckotechnologické parky, které byly zaměřeny na umělou inteligenci, informační technologie, robotiku a biomedicínu. Na důležitosti nabíral fakt, že Čína od roku 2015 spustila provoz vlastního přeshraničního platebního bankovního systému (CIPS), který představuje alternativu mezinárodnímu systému SWIFT. Nový čínský systém CIPS však pokrýval jen malé procento mezinárodních platebních transakcí. V této vzájemné spolupráci Rusko není pro Čínu rovný partner, protože její ekonomika je desetkrát větší a má výrazně větší inovační a technologickou kapacitu. (DÜBEN, 2022)

3.4 Spolupráce Ruska s Indií, Brazílií a Venezuelou

Na úvod je třeba říci, že sice ve vztazích Ruska s Indií, Brazílií a Venezuelou lze najít společný jmenovatel, který je snaha změnit mocenskou hegemonii USA a touha po multipolárním uspořádání mezinárodních vztahů. Velmi se však liší délka, intenzita a také to, jak tyto státy vnímaly zasahování Ruska do krize na Ukrajině. Nejdelsí trvání má vztah Ruska s největší světovou demokracií Indií. Ta intenzivně spolupracovala už se SSSR. Zpočátku po jejím osamostatnění brzdil jejich rozvoj Stalinova podezřívavost vůči k bývalým koloniím. S příchodem Nikity Chruščova do čela SSSR však nastala éra dlouhé spolupráce mezi SSSR a Indií. Pro SSSR reprezentovala Indie stabilní a významnou zemi, která měla vedoucí postavení mezi tzv. neangažovanými státy a postkoloniálními zeměmi. Zároveň s její pomocí mohl Sovětský svaz čelit vlivu USA v Asii. Indie zase z partnerství těžila po ekonomické a vojenské stránce. Dobré vztahy těchto dvou států utužil tak jako mnohokrát a před tím a potom společný nepřítel, kterým byla v tomto případě Čína. Ta soupeřila se SSSR o hegemonii mezi komunistickými státy, zatímco s Indií měla několik územních sporů. Formálně byla spolupráce SSSR s Indií stvrzena ve smlouvě o spolupráci a přátelství podepsané v roce 1971. (Spenser A., 2022, stránky 809-11)

Kolaps SSSR málem přivodil i konec spolupráce s Indií. Ekonomická, vědecká a kulturní spolupráce upadala a velmi poklesl i zbrojní obchod mezi Ruskem a Indií. Tento úpadek vzájemných vztahů nebyl způsoben jen zhroucením Sovětského svazu, ale i ekonomickou krizí v Indii. Současně obě země v 90. letech minulého století usilovaly o dobré vztahy se západními státy. Indie se však snažila úplně nepohrbit dlouholetou a úspěšnou spolupráci. Splatila tak Rusku jako jedna z malá zemí celý svůj dluh vůči SSSR a platila dopředu za nakoupenou vojenskou techniku, aby Rusku pomohla udržet naživu jeho zbrojní průmysl.

Rusko začalo opět dávat velký důraz na vztah s nezápadními zeměmi se spory ohledně působení NATO v bývalé Jugoslávii. Jak už bylo výše zmíněno, s příchodem Jevgenije Primakova na post ministra zahraničí a následně na pozici předsedy vlády. Obnovení partnerství Ruska s Indií bylo formálně stvrzeno podepsáním dohody o strategické spolupráci těchto států v roce 2000. Dohoda se

těšila v Indii podpoře napříč politickým spektrem. Dobré vztahy Ruska a Indie jsou založené na podobném náhledu na mezinárodní vztahy, intenzivní vojenské a technické spolupráci, hluboké vazby ve vědě a dobré osobní vztahy vedoucích představitelů.

Dlouhodobé úzké vazby na Rusko způsobily, že Indie neodsoudila jeho zasahování do vnitřních záležitostí Ukrajiny. Indie však postupně začala kritizovat Rusko kvůli jeho invazi na Ukrajinu. Způsobené je to i tím, že Rusko díky své rostoucí závislosti na Číně nemůže pro Indii plnit svou tradiční roli ochránce před tímto mocným sousedem. Zároveň Indie prohlubuje svoje vztahy s USA, které by ji mohly poskytnout potřebnou ochranu před rostoucím vlivem Číny. Proti úplnému narušení vztahů Indie s Ruskem však působí jejich společná touha po multipolárním světě a tradiční indická nedůvěra k USA. Ty navíc dlouhodobě udržují blízký vztah s tradičním rivalem Indie Pákistánem. Indii se také nepodařilo se plně vymanit z dlouhodobé závislosti na ruské vojenské technice. (Spenser A., 2022, stránky 816-9)

Dalším významným partnerem Ruska z nezápadních zemí je Brazílie, se kterou má sice dlouhodobé relativně přátelské vztahy, ale na rozdíl od vztahu s Indií začalo jít o skutečné partnerství a přátelství až v poměrně nedávné historii. Brazílie byla první zemí Latinské Ameriky, jejíž nezávislost byla uznána Ruskem a jako jediná z regionu s ním v této době měla navázané obchodní vztahy. Carský režim v Rusko však přerušil styky s Brazílií, když v ní byla vyhlášena republika v roce 1889. V průběhu studené války stála kapitalistická Brazílie na druhé straně barikády než Sovětský svaz. Jeho zhroucení však zprvu nepřineslo rozvoj vzájemných vztahů, ale naopak v podstatě k jejich minimalizaci. Obě země se totiž orientovaly na západní státy, prožívaly ekonomickou krizi, a navíc Rusko v této době nechtělo zasahovat do sféry vlivu USA. (Dall'Agno, 2019)

Podobně jako v případě Indie se začaly vztahy Ruska s největší zemí Latinské Ameriky zlepšovat s nástupem Primakova do čela jeho zahraniční politiky. Postupné prohlubování vzájemných vztahů bylo zesíleno zvolením levicového a antiimperialistického Luize Inácia Lula da Silvy prezidentem Brazílie v roce 2003. V následujících letech proběhlo několik intenzivních jednání o dodání

nejmodernější ruské vojenské techniky do Brazílie, ale s výjimkou nákupu helikoptér Mi-35 tato jednání nikdy nedospěla do zdárného konce. Události na Ukrajině v roce 2014 neublížily dobrým vztahům Brazílie s Ruskem, ale paradoxně jím v některých ohledech prospěly. Rusko velmi ocenilo, když se Brazílie stejně jako všechny ostatní státy BRICS účastnila hlasování v OSN ohledně územní integrity Ukrajiny. Podporovalo tak snahu Brazílie o získání trvalého místa v Radě bezpečnosti OSN. Ruský zákaz na dovoz masných produktů z Evropské unie a USA reagující na sankce ze strany západu vedl k významnému posílení dovozu těchto produktů z Brazílie. Navíc energetičtí giganti Rosneft a Petrobras navázali obchodní spolupráci. Naopak prvkem významně komplikujícím spolupráci Brazílie a Venezuely se především v době, kdy v čele prvně jmenované země stál Jair Bolsonaro stála Venezuela. Brazílie totiž aktivně podporovala místní opozici, zatímco Rusko bylo klíčovým spojencem vládnoucí režimu prezidenta Nicoláse Madura. (Jeifets, 2020)

Jak je výše uvedeno, tak Rusko představuje pro současnou Venezuelu extrémně důležitou oporu. Venezuela však v minulosti nepatřila mezi tradiční ruské spojence v regionu, i když vztahy těchto dvou států sahají až do 19. století. V průběhu studené války SSSR v této zeměpisné oblasti spolupracoval především s Mexikem, Uruguayí a Argentinou. Jeho hlavním spojencem v Latinské Americe se od roku 1959 stala Kuba. Zhroucení SSSR vedlo zpočátku jen k mírnému zlepšení vztahů mezi Ruskem a Venezuelou, když v roce 1993 bylo podepsáno memorandum o spolupráci v energetické oblasti. Éra úzké spolupráce těchto dvou států nastala po změnách v čele jejich politické reprezentace na začátku našeho století. (Sitenko, 2016)

Putina a tehdejšího prezidenta Venezuely Hugo Cháveze spojoval silný odpor k dominanci USA v mezinárodních vztazích. Velmi pozitivně tak byl ve Venezuele přijat projev Putina na Mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007, kde se vymezil proti tomu, aby hodnoty a pohled na svět USA bylo přijímáno jako univerzální hodnoty, které musí být aplikovány po celém světě. Toto ideologické sblížení se velmi rychle přetavilo v praktické politické kroky. Venezuela tak podporovala postoj Ruska v krizi ohledně nezávislosti Kosova, a i v pětidenní válce v Gruzii v roce 2008. Dalším spojujícím prvkem je podobná rétorika

Cháveze, jeho následovníka v čele země Nicoláse Madura a Putina směrem dovnitř svých zemí. Oba často používali emočně nabitou politickou symboliku, aby zvýšili svoji podporu u obyvatel. Spojuje je i to, že mají výkonnou moc velmi koncentrovanou v rukách prezidenta republiky a silně jsou v důležitých postech zastoupeni bývalí příslušníci bezpečnostních složek. Podobnosti lze nalézt i v ekonomické oblasti. V jejich ekonomikách hraje extrémně důležitou roli energetický sektor, který je pod kontrolou vlády. (Sitenko, 2016)

Vztahy Venezuely s Ruskem lze shrnout tak, že politické motivy jsou ve vzájemných vztazích pro Rusko důležitější než ekonomické, které pro něj nejsou ziskové. Venezuela Rusku slouží jako pomyslná vstupní brána, která mu umožňuje navázat vztahy s dalšími státy Latinské Ameriky a Karibiku. Tento region představuje pro Rusko oblast, kde může jeho vliv růst. V Evropské unii je totiž Rusko chápáno jako agresor a v Asii zase bude složitě hledat mocenský prostor kvůli blízkosti neustále posilující Číny. Problém pro Rusko je, že venezuelská opozice nevěří, že tak úzká spolupráce může dlouhodobě přetrvat. Ani že Rusko bude chtít Venezuele pomáhat i poté, co dokáže rozšířit svůj vliv do dalších zemí na kontinentu. (Sitenko, 2016)

3.5 Vytváření nového systému mezinárodních vztahů

Případ Ruska v mezinárodních vztazích je ojedinělý vzhledem k svému postavení velmoci, jejíž síla je ale dosti oslabená v porovnání se statusem, který měl Sovětský svaz v druhé polovině 20. století. Po rozpadu SSSR v roce 1991 se systém mezinárodních vztahů transformoval z bipolárního v unipolární. Ruské vnímání Spojených států a jejich roli ve světě nám poskytuje představu, jak Rusko definuje svou zahraniční bezpečnostní politiku mnohem lépe, než bilaterální vztahy mezi USA a Ruskem.

Převládající paradigma v ruské mezinárodní politice je realismus, který klade větší důraz na ekonomickou a vojenskou stránku. Tam, kde Západní svět klade důraz na lidská práva a demokracii se Rusko přiklání k politice donucení typicky skrze vyhrožování. Ruská pozice je veskrze skeptická k americké propagaci demokracie a liberalismu. Vidí ji pouze jako ideologický fikus, který má zabránit obnažení skutečných ambicí USA expandovat svou sílu po celém světě. (Nau, 2012, stránky

181, 200)

Podle Mearsheimera aby Západ skutečně porozuměl Rusku, musí se se na něj přestat dívat prizmatem západního vidění světa. Západ by měl akceptovat fakt, že Rusko je velmoc, se kterou se musí počítat a která se snaží hájit své zájmy a je schopné dostát svým slibům. S Putinem nebo bez něj. Pouze s tímto pragmatickým přístupem bude Západ skutečně schopen pochopit, jaké zprávy Kreml vysílá a bude připraven čelit jeho výzvám. (Mearsheimer, 2014)

Západ nikdy neměl počítat s tím, že tradiční geopolitika zmizí. Pád Sovětského svazu sice znamenal triumf liberální demokracie a kapitalismu nad komunismem, ale nikoli konec používání hard power. Po konci studené války si mnoho Američanů a Evropanů myslelo, že většina geopolitických otázek bylo již vyřešeno. Až na hrstku relativně nepodstatných problémů jako Jugoslávie a izraelsko-palestinský spor byly největší politické záležitosti světa vyřešeny. Fukuyamova slavná teze, že konec studené války znamenal „konec dějin“ byla evidentně mylná. Mnoho lidí se domnívalo, že klasická geopolitika je už historií.

Rusko a Čína se nikdy neoddaly idealismu a nyní se snaží změnit rozložení sil na geopolitické mapě. At' už budou jejich revizionistické snahy úspěšné či nikoli, už dostatečně rozhýbaly dynamiku mezinárodní politiky. (Mead, 2014)

Rusko a Čína jakožto neliberální země stojící proti liberálním demokraciím v čele s USA úplně nevystihuje složitost daného střetu. Čína a Rusko mají odlišné představy ohledně změny stávajícího světového řádu a taktéž rozdílné politické systémy. Rusko hodlá naplňovat své revizionistické ambice skrze válečnou politiku, zatímco Čína spoléhá na svou tzv. Hedvábnou stezku a své geopolitické zájmy hodlá prosazovat na základě soft power. Evropská unie jako hlavní politický spojenec zatím není schopna akceptovat čistě pragmatický přístup, kde státy hájí své národní zájmy. (DANICS, 2023, str. 64) V poslední době je ale čím dál zřetelnější rozdíl mezi státy tzv. staré a nové Evropy v otázkách národní identity, ochrany hranic nebo zelené politiky.

Závěr

První ruské hybridní operace na Ukrajině lze zaznamenat v druhé polovině roku 2013, kdy se blížil podpis asociační dohody mezi Ukrajinou a Evropskou unií. Na Krymu už Rusko plně využilo moderní nástroje hybridní války. Nejdříve byla vyřazena místní telekomunikační infrastruktura a nejvýznamnější internetové stránky. Vrcholným ukrajinským představitelům na Krymu byly rušeny mobilní telefony. Rusko bylo dobře informováno o ukrajinských jednotkách na poloostrově. Přesto, že bylo Rusko během operace v početní nevýhodě, probíhalo obsazování Krymu velice rychle. Zelení mužičci bez označení využili momentu překvapení a nenásilně obsazovali klíčová místa infrastruktury, rozhlasové a televizní vysílače.

S úspěšnou anexí Krymu ruská propaganda na Ukrajině zacílila do oblastí, kde byla menší prozápadní podpora a naopak silná nostalgie po Sovětském svazu. Ruská média uváděla, že do Donbasu míří radikální ultrapravicové jednotky vyslané kyjevskou juntou, která svrhla legitimního prezidenta Janukovyče. Byla opět využita rozporuplná postava Stepana Bandery, který v sovětské i ruské propagandě slouží jako symbol veškerého zla.

Po obsazení Krymu Rusko bohužel neukončilo svoji intervenci na Ukrajině. Po předchozím úspěchu se rozhodlo, že svých cílů na Ukrajině bude schopno dosáhnout prostředky hybridní války. Bylo přesvědčeno, že prostřednictvím části domácího obyvatelstva, ruských dobrovolníků a žoldnéřů bude schopno docílit svých plánů s menšími náklady, než pomocí konvenční války.

Na jihovýchodě Ukrajiny byly organizovány pouliční protesty, během kterých docházelo ke střetům s ukrajinskými pořádkovými silami. Později začali do oblasti Donbasu přicházet členové ruských speciálních jednotek a zkušení žoldnéři. Putin se snažil předstírat, že za rodící se ozbrojený konflikt na Ukrajině nenese žádnou odpovědnost. Po sestřelení letadla malajských aerolinií 17. června 2014 a zjištění, že letadlo sestřelil ruský systém protivzdušné obrany Buk, byl definitivní rozchod mezi Západem a Ruskem.

Hybridní způsob boje na Ukrajině ukázal, že úspěšně provedenou hybridní operací lze dosáhnout velmi dobrého výsledku. Ukázaly se ale i limity v případě, že bojuje jeden stát proti druhému. Úspěchem bylo jednoznačně zabránění Krymu. Způsob vedení této operace přispěl k tomu, že reakce Západu byla dost mírná. Limity hybridního způsobu boje se plně odhalily v bojích o východní Ukrajinu. Ukázalo se, že hybridní válkou proti jinému státu lze docílit jeho plné porážky jen pokud je soupeřící stát v rozkladu a není schopen plnit svou základní funkci.

Také se ukázalo, že není přesně možné stanovit hranice mezi hybridním a klasickým válčením. Můžeme sice konstatovat, že anexe Krymu byla příkladem hybridní války a vpád Ruska na Ukrajinu na začátku roku 2022 je klasická imperiální válka. U bojů na východě Ukrajiny ale nelze přesně určit, zda a kdy byla překročena hranice mezi hybridní válkou a klasickým konfliktem.

Rusko vnímá Ukrajinu jako svou výlučnou sféru vlivu. Válka na Ukrajině je důkazem, že se Rusko nebojí v prosazování svých geopolitických zájmů používat i tvrdou sílu (hard power). Po konci studené války, kdy došlo ke změně bipolárního světa v unipolární Rusko, ztratilo své postavení supervelmoci. Spojené státy v 90. letech 20. století neměly na poli mezinárodních vztahů srovnatelného protivníka a mohly tak prosazovat svou politiku expanze na pozvání rozšiřování NATO. Rusko zmítané svými vnitřními ekonomickými a sociálními problémy nebylo schopno reagovat.

Ještě na konci 90. let Rusko nemělo politické, ekonomické ani vojenské zdroje k naplnění svých zahraničně-politických ambicí. V roce 2009 představilo svou národní strategii, které přineslo změnu uplatňování soft i hard power v mezinárodní politice. Ruská anexe Krymu a následný konflikt na Donbasu vyvolal velkou změnu na poli mezinárodních vztahů. Moskva vyslala jasný signál světu, že nemá zábrany uplatňovat svou politickou i vojenskou moc. Konflikt na východě Ukrajiny prudce zhoršil vztahy mezi Ruskem a Západem.

Ochlazení vztahů se Západem v roce 2014 se Rusko snažilo nahradit sbližováním s ekonomickým gigantem Čínou. Ve vztahu má sice Rusko slabší pozici, ale obě země se navzájem potřebují. Čína má velice energeticky náročnou ekonomiku a levná ropa a plyn z Ruska se hodí. Je otázkou, zda se po válce na Ukrajině Rusko

nedostane vůči Číně do více podřízené role.

Dalším strategickým partnerem jsou Indie, Brazílie a Venezuela. Nejlidnatější demokracie světa je pro Rusko z těchto zemí nejdůležitější. Ta ale dobře nevychází s Čínou. Partnerství s Brazílií má také pro Rusko význam, kde ve volbách v roce 2022 zvítězila bývalá levicová hlava státu Silva. Očekává se, že vzájemné dobré vztahy budou pokračovat i po invazi na Ukrajinu. Nejmenší význam má pro Rusko Venezuela, kde nesleduje primárně své ekonomické zájmy, ale dotuje politický režim prezidenta Madura. Jeho pád by zřejmě znamenal konec speciálních vztahů s touto jihoamerickou zemí.

Bibliografie

- CLAUSEWITZ, v. C. (2020). *O válce*. Voznice: Leda. ISBN 978-80-7335-672-9
- EICHLER, J. (2019). *Expanze na pozvání: rozšiřování NATO a jeho důsledky*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4279-6
- KURFURST, J. P. (2021). *Za zrcadlem : hybridní válka jako staronový fenomén*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-3237-9
- MYERS, S. L. (2016). *Nový car: vzestup a vláda Vladimira Putina*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1752-3
- ŘEHKA, K. (2017). *Informační válka*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2770-2
- ŘEPA, T. (2019). *Banderovci: politické souvislosti, následky zneužití tématu komunistickou propagandou, návaznost na hybridní konflikt v současnosti*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2998-0
- ŠÍR, J. (2017). *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3711-2

Elektronické zdroje

- Ball, J. (2023). *The Changing Face of Conflict: What is Hybrid Warfare?* Získáno 1. 9 2023, z <https://globalsecurityreview.com/hybrid-and-non-linear-warfare-systematically-erases-the-divide-between-war-peace/>
- BESEMERES, J. (2016). Putin's Westpolitik: Back to the USSR1. In *A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II*. ANU Press, str. 405. Získáno 1. 9 2023, z <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1rqc96p.35>

- Buchar, J. (2022). Rusko a Ukrajina v kyberprostoru: okrajová role nebo skutečná válka? Získáno 1. 9 2023, z <https://www.armadninoviny.cz/rusko-a-ukrajina-v-kyberprostoru-okrajova-role-nebo-skutecna-valka.html>
- CZ.NIC. (2022). www.nic.cz. Získáno 1. 9 2023, z www.nic.cz:https://www.nic.cz/page/4301/sdruzeni-cznic-zablokovalo-weby-sirici-dezinformace-spojene-s-rusko-ukrajinskym-konfliktem/
- Dall'Agnol, A. C. (2019). The return of the bear? Russian military engagement in Latin America the case Brasil. *Military review*. Získáno 1. 9 2023, z file:///C:/Users/bslec/Downloads/DALLAGNOL_MIELNICZUK_ZABOLOTSKY_2019_INGLS.pdf
- DANICS, Š. (2023). Válka na Ukrajině z pohledu geopolitiky. *Bezpečnostní teorie a praxe*(2), stránky 59-78. Získáno 1. 9 2023, z <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2023/06/Valka-na-Ukrajine-z-pohledu-geopolitiky.pdf>
- Dibb, P. (2019). *How the geopolitical partnership between China and Russia threatens the West*. Získáno 1. 9 2023, z www.aspistrategist.org:https://www.aspistrategist.org.au/how-the-geopolitical-partnership-between-china-and-russia-threatens-the-west/
- DÜBEN, B. A. (2022). What Putin's War in Ukraine Means for the Future of China-Russia Relations. *LSE IDEAS*. Získáno 1. 9 2023, z [LSE IDEAS: http://www.jstor.org/stable/resrep45242](http://www.jstor.org/stable/resrep45242)
- Galeotti, M. (2015). *Hybrid War' and 'Little Green Men': How It Works, and How It Doesn't*. Získáno 1. 9 2023, z <https://www.e-ir.info/2015/04/16/hybrid-war-and-little-green-men-how-it-works-and-how-it-doesnt/>

- Galeotti, M. (2018). *I'm Sorry for Creating the 'Gerasimov Doctrine*. Získáno 1. 9 2023, z [www.foreignpolicy.com](https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine/): <https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine/>
- Grohmann, J. (2015). www.armadninoviny.cz. Získáno 1. 9 2023, z Hybridní války podle Valerije Gerasimova: <https://www.armadninoviny.cz/hybridni-vaiky-podle-valerije-gerasimova.html>
- Hanáček, J. (2021). <https://www.avcr.cz>. Získáno 1. 9 2023, z <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/humanitni-a-filologicke-vedy/Lifestyle-mytus-hybridni-vaiky-konspiracni-teorie-v-soucasnem-badani/>
- IDNES.CZ. (2022). www.idnes.cz. Získáno 1. 9 2023, z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/cz-nic-dezinformace-zablokovani.A220524_124535_domaci_erb
- Jeifets, V. a. (2020). The rise and fall of a strategic partnership: Brazilian-Russian relations within the BRICS framework. Získáno 1. 9 2023, z <https://cyberleninka.ru/article/n/the-rise-and-fall-of-a-strategic-partnership-brazilian-russian-relations-within-the-brics-framework/viewer>
- Kendall-Taylor, A. a. (2021). "The Future of Russia-China Relations." Navigating the Deepening Russia-China Partnership. *Center for a New American Security*, stránky 4-22. Získáno 1. 9 2023, z <http://www.jstor.org/stable/resrep28653.5>
- Limnáll, J. a. (2014). Is Cyberwar Real? Gauging the Threats. *Foreign Affairs*, 93(2). Získáno 1. 9 2023, z <http://www.jstor.org/stable/24483596>

- Lubina, M. (2017). Geopolitics and Beyond: Bilateral Political Relations 1991-2017." Russia and China: A Political Marriage of Convenience – Stable and Successful. Barbara Budrich. Získáno 1. 9 2023, z <https://doi.org/10.2307/j.ctvdf0314.5>
- Mead, W. R. (2014). The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers. *Foreign Affairs*, 93(3). Získáno 1. 9 2023, z <http://www.jstor.org/stable/24483407>
- Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93(5). Získáno 1. 9 2023, z <https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=blame+the+west+Ukraine>
- MEDIA – (DIS)INFORMATION – SECURITY*. (nedatováno). Získáno 1. 9 2023, z www.nato.int: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/2005-deepportal2-troll-factories.pdf
- Nau, H. R. (2012). *Worldviews of aspiring powers: domestic foreign policy debates in China, India, Iran, Japan and Russia*. Oxford: Oxford University Press.
- Qiu, L. (2022). Theory About U.S.-Funded Bioweapons Labs in Ukraine Is Unfounded. *New York Times*. Získáno 1. 9 2023, z [New York Times: https://www.nytimes.com/2022/03/11/us/politics/us-bioweapons-ukraine-misinformation.html](https://www.nytimes.com/2022/03/11/us/politics/us-bioweapons-ukraine-misinformation.html)

- RÁCZ, A. (2014). *Russia's Hybrid War in Ukraine - Breaking the Enemy's Ability to Resist*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs. Získáno 1. 9 2023, z <https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiiareport43.pdf>
- Seldin, J. (2023). *www.voanews.com*. Získáno 1. 9 2023, z <https://www.voanews.com/a/us-bracing-for-bolder-more-brazen-russian-cyberattacks/6992938.html>
- Sitenko, A. (2016). Latin American vector in Russia's foreign policy: identities and interests in the Russian -Venezuelan Partnership. *Politics in Central Europe*, 12(1). Získáno 1. 9 2023, z file:///C:/Users/bslec/Downloads/Latin_American_vector_in_Russias_Foreign_Policy_1.pdf
- Spenser A., W. a. (2022). India–Russia Relations after Ukraine. *Asian Survey*, 62(5-6). Získáno 1. 9 2023, z https://watermark.silverchair.com/as.2022.1799235.pdf?token=AQECAHi208BE49Ooan9kkhW_Ercy7Dm3ZL_9Cf3qfKAc485ysgAAA0YwggNCBgkqhkiG9w0BBwagggMzMIIDLwIBADCCAYgGCSqGSIb3DQEHATAeBglghkgBZQMEAS4wEQQMkmsKj6W50FC4fMEQAgEQgIIC-V6ui0pNAncgYM015pWhSCmj0dnIX5hFXoXHtrX
- STOJAR, R. (2017). Vývoj a proměna konceptu hybridní války. *Vojenské rozhledy*. Načteno z <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/ozbrojene-konflikty/vyvoj-a-promena-konceptu-hybridni-valky>
- Timberg, C. (2023). Secret trove offers rare look into Russian cyberwar ambitions. *The Washington Post*. Získáno 1. 9 2023, z

<https://www.washingtonpost.com/national-security/2023/03/30/russian-cyberwarfare-documents-vulkan-files/>

Wither, J. K. (2016). Making Sense of Hybrid Warfare. *Connections*, 15(2). Získáno

1. 9 2023, z

<https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=Making+sense+of+hybrid+warfare>